

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Adam Hromas

Vliv války v Kosovu na vztahy Ruska a USA

Bakalářská práce

Praha 2017

Autor práce: **Adam Hromas**

Vedoucí práce: **PhDr. Miroslav Tejchman, DrSc.**

Rok obhajoby: 2017

Bibliografický záznam

Hromas, Adam. *Vliv války v Kosovu na vztahy Ruska a USA*. Praha, 2017. 47 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Miroslav Tejchman, DrSc.

Abstrakt

Úkol Bakalářské práce „*Vliv války v Kosovu na vztahy Ruska a USA*“ je pomocí metody komparativní analýzy odpovědět na otázku, jaký měla válka v Kosovu vliv na americko-ruské vztahy, případně tento vliv vyvrátit. Text se zabývá politikou USA a Ruska v kontextu kosovské války, nikoliv touto válkou jako historickou událostí. Text je rozdělený do třech kapitol. První kapitola popisuje přístup NATO, především USA k Srbsku a to zejména ohledně politiky vůči Srbsku před válkou, během války a politické aktivity ukončující válku. Ve druhé kapitole jsou řešena stejná témata z pohledu Ruska vůči Srbsku. V poslední třetí kapitole probíhá komparace těchto dvou přístupů a na jejich základě je vypracováno konečné stanovisko k hlavní výzkumné otázce.

Abstract

The task of the bachelor work "*The impact of the war in Kosovo on the relationship of Russia and the USA*" is to answer through comparative analysis the issue of what impact the war in Kosovo had on the American-Russian relationship or possibly to eradicate this impact. The text deals with the policies of the USA and Russia in the context of the Kosovo war, not as a historic event. It is divided into three chapters: The first chapter describes the attitude of NATO, especially of the USA toward Serbia mainly regarding policies toward Serbia prior to, and during the war, and political activities ending the war. In the second chapter there are the same topics seen from the view of Russia toward Serbia. In the third and last chapter there is comparing of these two approaches going on, and based on it the final position to the main issue of the research is worked out.

Klíčová slova

Válka v Kosovu, USA, NATO, Balkán, mezinárodní vztahy, Ruská federace

Keywords

War in Kosovo, USA, NATO, Balkans, international relations, Russian Federation

Rozsah práce: počet znaků (Úvod až Závěr) 101 071

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ...

Adam Hromas

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Miroslavu Tejchmanovi, DrSc. za vedení této práce a za rady a pomoc při řešení a konzultacích této práce. Rovněž bych chtěl poděkovat panu doc. PhDr. Jiřímu Vykoukalovi, CSc. za pomoc při konzultacích na hodinách bakalářského semináře. Velký dík rovněž patří mé rodině, přátelům a spolužákům, kteří mne podporovali po celé studium.

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Adam Hromas

E-mail:

started@email.cz

Studijní obor:

Teritoriální studia

Semestr a školní rok zahájení práce:

Letní semestr 2016/2017

Semestr a školní rok ukončení práce:

Letní semestr 2017/2018

Vedoucí bakalářského semináře:

doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc.

Vedoucí práce:

PhDr. Miroslav Tejchman, DrSc.

Název práce:

Válka v Kosovu a její vliv na vztahy Ruska a NATO

Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):

Úkol Bakalářské práce Vliv války v Kosovu na vztahy Ruska a USA je pomocí metody komparativní analýzy odpovědět na otázku, jaký měla válka v Kosovu vliv na americko-ruské vztahy, případně tento vliv vyvrátit. Text se zabývá politikou USA a Ruska v kontextu kosovské války, nikoliv touto válkou jako historickou událostí. Text je rozdělený do třech kapitol. První kapitola popisuje přístup NATO, především USA k Srbsku a to zejména ohledně politiky vůči Srbsku před válkou, během války a politické aktivity ukončující válku. Ve druhé kapitole jsou řešena stejná témata z pohledu Ruska vůči Srbsku. V poslední třetí kapitole probíhá komparace těchto dvou přístupů a na jejich základě je vypracováno konečné stanovisko k hlavní výzkumné otázce.

Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):

Téma bylo postupně úplně změněno. Původně jsem se chtěl věnovat tématu rozpadu Jugoslávie jako celku, ale pro celkovou náročnost tématu bylo téma postupně změněno na zkoumání pohledu Ruska a Nato na válku v Kosovu. Od toho už nebylo daleko k současné podobě. Ke změně došlo ve věcném a teritoriálním vymezení tématu. Z textu byly vypuštěny dva plánované tématické okruhy. Měly pojednávat jednak o příčinách a průběhu kosovského konfliktu, jednak o zásazích Ruska a USA do jiných válek, kde obě velmoci postupovaly podle modelu prvně užitého v Kosovu r. 1999. Autor textu dospěl k názoru, že tyto tématické okruhy nepřinášejí nic podstatnějšího ke zkoumanému tématu, kterým je politika zmíněných velmocí ve vztahu ke kosovské válce.

Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):

Úvod 1

1 NATO 6

1.1 USA 6

1.1.1 Americké aktivity před ozbrojenou intervencí	6
1.1.2 Útok na Jugoslávii - diplomatická příprava	11
1.1.3 Útok na Jugoslávii - politika v průběhu ozbrojené intervence	17
1.1.4 Politické aktivity ukončující válku	19
1.2 Další státy NATO	21
2 Rusko	26
2.1 Rusko a Srbsko	26
2.2 Ruská diplomatická aktivita v době kosovského konfliktu	31
2.2.1 Ruské aktivity před americkou ozbrojenou intervencí	31
2.2.2 Ruské diplomatické aktivity bezprostředně před americkým útokem	33
2.2.3 Ruská aktivita během americko-jugoslávské války	34
2.3 Ruské diplomatické aktivity v souvislosti s ukončením války	38
3 Komparace	41
3.1 Situace USA a Ruska v druhé půli devadesátých let	41
3.2 Postoj USA a Ruska ke kosovskému problému před eskalací konfliktu	42
3.3 Politické aktivity obou zemí v průběhu války.	43
3.4 Dopady války	45
ZÁVĚR	47
PRAMENY A LITERATURA	49

Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):

PELIKÁN, Jan. Dějiny Srbska. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny států. ISBN 80-7106-671-0.

NORRIS, John. Collision course: NATO, Russia, and Kosovo. London: Praeger Pub., 2005. ISBN 02-759-8753-1.

GIRGLE, Patrik. Kosovo. 2. vyd. Praha: Libri, 2009, 162 s. Stručná historie států. ISBN 978-80-7277-433-3.

KŘÍŽ, Zdeněk. Severoatlantická aliance a řešení ozbrojených konfliktů: komparace angažmá v Kosovu a Libyi. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2012, 134 s. Monografie. ISBN 978-80-210-6145-3.

GLENNY, Misha. Balkán: 1804-1999 : nacionalismus, válka a velmoci. Praha: BB art, 2003, 547 s. ISBN 80-7257-976-2.

CRAWFORD, Timothy W. „Pivotal Deterrence and the Kosovo War: Why the Holbrooke Agreement Failed“. In Political Science Quarterly, Volume 116, no. 4 (Winter 2001-2002), s. 499-523.

BUREŠ, Oldřich. Operace na udržení míru OSN. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007. 199 s. ISBN 978-80-244-1810

CRAWFORD, Timothy W. „Pivotal Deterrence and the Kosovo War: Why the Holbrooke Agreement Failed“. In Political Science Quarterly, Volume 116, no. 4 (Winter 2001-2002), s. 499-523.

GLENNY, Misha. Balkán: 1804-1999 : nacionalismus, válka a velmocí. Praha: BB art, 2003, 547 s. ISBN 80-7257-976-2.

GUSKOVA, Elena, Jurervna. Istorija jugoslavskogo krizisa : (1990-2000). Moskva: Algoritm, 2001, 717 s. ISBN 9785941910038.

KŘÍŽ, Zdeněk. Adaptace severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí: aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, 217 s. Monografie. ISBN 80-210-4218-4.

LONGWORTH, Philip. Dějiny impéria: sláva a pád ruských říší. Přeložil Lubomír KOTAČKA. Praha: Beta-Dobrovský, 2008, 379 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7306-334-4.

NATION, R. Craig. War in the Balkans 1991-2002. Honolulu: University Press of the Pacific, 2004. 408 s. ISBN: 1410217736.

PRIMAKOV, Jevgenij Maksimovič. Svět bez Ruska?: k čemu vede politická krátkozrakost. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010, 183 s. ISBN 978-80-7360-951-1.

SUROVELL, Jeffrey: The Grand Deception: Post-Soviet Russia and the Wars in the Former Yugoslavia. Journal of Slavic Military Studies 25, 2012. 301 s.

ŠVANKMAJER, Milan. Dějiny Ruska. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, 558 s. Dějiny států. ISBN 80-7106-216-2.

ZUBOV, Andrej Borisovič. Dějiny Ruska 20. století. Praha: Argo, 2014-, sv. ISBN 978-80-257-0921-4.

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

Úvod.....	1
1 NATO	6
1.1 USA.....	6
1.1.1 Americké aktivity před ozbrojenou intervencí.....	6
1.1.2 Útok na Jugoslávii - diplomatická příprava	11
1.1.3 Útok na Jugoslávii - politika v průběhu ozbrojené intervence.....	16
1.1.4 Politické aktivity ukončující válku	19
1.2 Další státy NATO	21
2 Rusko	26
2.1 Rusko a Srbsko.....	26
2.2 Ruská diplomatická aktivita v době kosovského konfliktu	31
2.2.1 Ruské aktivity před americkou ozbrojenou intervencí	31
2.2.2 Ruské diplomatické aktivity bezprostředně před americkým útokem.....	33
2.2.3 Ruská aktivita během americko-jugoslávské války.....	34
2.3 Ruské diplomatické aktivity v souvislosti s ukončením války	37
3 Komparace	40
3.1 Situace USA a Ruska v druhé půli devadesátých let	40
3.2 Postoj USA a Ruska ke kosovskému problému před eskalací konfliktu	41
3.3 Politické aktivity obou zemí v průběhu války.....	42

3.4 Dopady války	44
ZÁVĚR	46
PRAMENY A LITERATURA	48

Úvod

Intervence Severoatlantické aliance do občanské války v Kosovu na jaře roku 1999 patří bezesporu k přelomovým momentům světových dějin. Jde o historicky první případ kdy NATO, jako nejsilnější obranná vojenskopolitická organizace vojensky napadla stát, který nikoho mimo svoje hranice přímo neohrožoval. Výraz „přímo“ je zde plně na místě, neboť ačkoliv jugoslávská armáda působila jen v rámci hranic země, dopady migrace obyvatelstva a militarizace Albánců hrozily narušením stability u jižních sousedů (jistě Makedonie, možná i Albánie a Řecko) a v menší míře i ve vzdálenějších evropských státech.

Role OSN přitom byla pominuta. Opomenutí úlohy Spojených národů vychází nejen z velmocenské politiky USA, ale i z úpadku, kterým organizace procházela. Rada bezpečnosti se vzhledem k rozdílným zájmům zúčastněných velmocí (USA na jedné a Rusko a Čína na druhé straně) jen těžko na něčem shodla. Mírové iniciativy OSN pak ztrácely na významu po neúspěších v Mogadišu či Srebrenici a to přes fakt, že na těchto debaklech nesly velkou vinu právě velmoci, členové Rady bezpečnosti.

Zároveň došlo vstupem Ameriky do kosovské války k jednomu z prvních velkých vyhocení vztahů mezi USA a Ruskem od konce studené války. Bylo jen o několik měsíců předstiženo rozšířením NATO o někdejší členy Varšavské smlouvy. Kosovo se stalo první z řady intervencí velmocí do menších zemí, zdůvodněných obvykle především humanitárními záležitostmi, nebo vůlí v regionu převládajícího etnika (Libye, Krym atd.). Z těchto důvodů se Kosovo a americká intervence v roce 1999 jeví jako důležitý předmět historického a politologického bádání. Následující text si klade za cíl analyzovat jeden ze stěžejních prvků významu kosovských událostí pro světový vývoj a to roli krize v eskalaci rusko amerických vztahů. Vychází z této vstupní hypotézy:

Zapojení světových mocností USA a Ruska do občanské války v Kosovu probíhající v letech 1998 až 1999 bylo prvním příkladem obnoveného soupeření.

Po rozpadu sovětského bloku došlo k relativní spolupráci mezi oslabeným Ruskem a USA s jeho evropskými spojenci, tedy NATO. Ke konci devadesátých let však došlo ke stabilizaci Ruska a tedy i ke snaze obnovit upadající zahraničně politický vliv. Bylo možno očekávat, že tak bude činěno především směrem k tradičním ruským spojencům, tedy v první řadě pravoslavnému Srbsku. Tato země byla v přátelských stycích s Ruskem prakticky celou svoji novodobou historií, tedy od roku 1804, s krátkou výjimkou jugoslávsko sovětské roztržky na přelomu 40. a 50. let dvacátého století.

Severoatlantická aliance během devadesátých let také procházela transformací, danou zejména zánikem nepřítele, jehož existence vznik NATO podnítila, tedy SSSR. Zmizení dvou hegemonistických bloků v té době vyvolalo nacionalistické a náboženské konflikty od druhé světové války v Evropě až na několik výjimek neznámé, případně řešené pouze na lokální úrovni konkrétní země. Předchozí fáze rozpadu Jugoslávie doložila nízkou akceschopnost OSN a nepřipravenost velmocí světových i lokálních. Za těchto okolností se využití síly NATO v řešení místních konfliktů jevílo jako opodstatnění další existence svazku států neohrožovaného aktuálně žádnou expanzivní mocností. Lze mluvit i o preventivně obranném chování, neboť eskalace násilí na Balkáně sebou nutně nesla uprchlické vlny, přispívající k narušování stability evropských členů Aliance.

Útok proti Jugoslávii byl první válečnou akcí USA od skončení studené války, nepočítáme-li časově omezené údery na konkrétní cíle v Afghánistánu či Súdánu. Šlo též o první akci NATO mimo území členských zemí. K tomu byla cílena proti tradičnímu ruskému spojenci na území, které se ještě nedávno nacházelo víceméně v zóně ruského vlivu. Aliance jednala bez souhlasu OSN a vzhledem k odporu Ruska v Radě bezpečnosti lze říci, že Spojeným národům navzdory. Zatímco dění v Radě mohli Rusové svým právem veta do jisté míry kontrolovat, na rozhodovací procesy NATO žádný vliv neměli.

Situaci lze shrnout tak, že ze strany NATO šlo o praktickou ukázkou nového pojetí mezinárodní politiky, kdy USA a jejich spojenci na základě vlastního

uvážení mohou vojensky napadnout suverénní stát, pokud konstatují, že tento stát porušuje lidská práva. Jednají bez ohledu na souhlas či nesouhlas OSN, byť pokládají za užitečné tento souhlas mít, nebo ho alespoň dodatečně získat.

Z ruského pohledu šlo o dovršení studenoválečného vítězství USA, které se spolu se svými spojenci stávaly světovým hegemonem. Pokud by dosáhly úspěchu, znamenalo by to propad Ruska na úroveň druhořadé mocnosti a dokonce jeho přímé ohrožení, neboť „humanitární důvody“ k útoku by bylo možno nalézt u mnoha s Ruskem spolupracujících států, ale i na ruském území jako takovém (například Čečensko). Dále pak bombardování Jugoslávie představovalo stejný „vpád“ do tradiční zóny dominance Moskvy, jako bylo přijetí středoevropských a později i pobaltských republik do NATO. V ruské historické paměti figuruje pět cizích invazí, kdy národ bojoval o přežití. Jedna, Mongolové, přišla z východu, všechny ostatní ze západu (Poláci v 16. století, Francouzi na začátku 19. století, Němci v roce 1914 a 1941). V tomto, západním, směru ruské „předpolí“ ovládl na konci devadesátých let 20. století tradiční nepřítel - NATO. Je tedy zřejmé, že se Rusko aktivitou Aliance cítilo ohroženo. Změnilo tedy politiku opatrné spolupráce na konfrontační, kterou zastává dosud. Kosovskou válku lze v této souvislosti chápat jako bod zlomu, rozhodující událost, po níž již nebylo možno pokračovat v dosavadní kooperaci.

Od skončení kosovské války došlo k řadě dalších konfliktů, kdy USA, resp. NATO a Rusko postupovaly analogickým způsobem. Tedy podporou, obvykle i vojenskou, některé strany občanského konfliktu za účelem zisku politického (a) nebo vojenského (a) nebo ekonomického vlivu v dané zemi či regionu. Ze strany Západu jsou tyto intervence zdůvodňovány zejména ochranou lidských práv a demokracie, ze strany Ruska jsou pak tyto argumenty též užívány, ale častěji lze vysledovat historické a nacionální reminiscence. Jde např. o konflikty v Gruzii, na Ukrajině, v Jižním Súdánu, Libyi, Iráku atd.

Metodou zpracování textu je komparativní analýza politického postupu států NATO (zejména pak USA) a Ruska v otázce občanského konfliktu v Kosovu v letech 1998 až 1999, která stanoví charakteristiky těchto postupů. Zjištěné

charakteristiky pak poslouží k potvrzení, korekci nebo vyvrácení výše uvedené hypotézy. Tedy zda, a jakým konkrétním způsobem, se válka v Kosovu podílela na přeměně rusko-amerických vztahů ze spolupráce v éře Borise Jelcina, v soupeření spojené s vládou Vladimíra Putina, které lze pozorovat na současných konfliktech v Sýrii či na Ukrajině.

Text je založen na dostupné politologické a historiografické literatuře. Problematika kosovské války, která se odehrála před téměř dvěma desetiletími, se již stala objektem zájmu historiků. Informace o ní proto zahrnuje historiografická literatura z posledních let, pokud se týká zainteresovaných států (zejména edice Dějiny států a Stručná historie států). Z důvodů krátkého odstupu od událostí jsou však kapitoly o kosovské válce vždy stručné a poskytují především faktografický přehled, nikoliv hlubší analýzy. Badatelům chybí nadhled, který poskytuje delší časový odstup a především přístup k pramenům, z nichž ty nejpodstatnější nejsou dostupné.

Kvantitativně obsáhlejší je literatura politologická. Problém při jejím studiu často představuje odraz osobních postojů autora, které někdy mohou ovlivnit objektivitu jeho zpracování problematiky. Americká, západoevropská a ruská literatura k tématu je obsáhlejší, již z důvodu přímé zainteresovanosti těchto států, avšak v ČR může být obtížně dostupná. Objektivní zpracování tématu je - jako u všech podobných problémů moderní historie - to, že ve svých bezprostředních důsledcích představuje „živou“ součást soudobého politického dění.

Různé tendence uchopení kosovské krize v literatuře lze popsat například na základě níže uvedených příkladů z literatury. Postoj současné ruské reprezentace shrnuje analýza soudobého postavení Ruské federace z pera Jevgenije Primakova, v době kosovské krize předsedy vlády (zemřel v roce 2015), Svět bez Ruska? V souvislosti s Kosovem se zabývá hlavně aktuálnější krizí spojenou s tímto regionem, totiž vyhlášením samostatnosti. Válku z roku 1999 chápe jako přirozený předstupeň tohoto aktu. Čtenář zde najde pohled na postavení někdejších supervelmocí v postbipolárním světě, který je velmi kritický jak k USA, tak k autorově vlasti. Zkoumá důvody a mechanismy současného

ochlazení vztahů, avšak také poukazuje na celou řadu společných zájmů, které Moskvu a Washington objektivně spojují. Podtitul „K čemu vede politická krátkozrakost“ dokládá Primakovův názor na přechodnost úpadkového období Ruska. Pro bádání o kosovské válce je kniha přínosná zařazením krize do dlouhodobého kontextu rusko amerických vztahů.

Zajímavý pohled do zákulisí dílčích diplomatických jednání pak přináší práce Johna Norrise: *Collision course: NATO, Russia, and Kosovo*. Autor, zde z pozice člena americké delegace popisuje průběh třístranných schůzek, jichž se, kromě zástupců USA (J. Talbott) a Ruska (V. Černomyrdin), účastnil i finský prezident M. Ahtisaari.

Pohled z nepolitického, akademického ruského prostředí podávají Dějiny Ruska 20. století od kolektivu autorů vedených docentem Andrejem Zubovem. Přínosem je fakt, že podrobné souborné dílo o moderních dějinách země kosovskou krizi téměř nezmiňuje. Věnuje jí jedno souvětí, což lze považovat za doklad relativizující význam krize pro Rusko.

Samotná válka v Kosovu se s ohledem na její význam pro postbipolární transformaci severoatlantické Aliance stala předmětem řady zpracování, které se zabývají konfliktem v kontextu akceschopnosti NATO, konsensu mezi jeho členy, vztahem NATO a OSN, a samozřejmě i rolí Ruska. Vzhledem k tomu, že šlo o první konflikt, kterého se byť formálně účastnila ČR jako nový člen, lze užít řady původních českých zpracování, např. od Doc. PhDr. Zdeňka Kříže, Ph. D. Kromě vojensko-technických detailů řeší tento autor i oprávněnost invaze z pohledu mezinárodního práva a jiné aspekty, které též ovlivnily rusko-americké vztahy v daném období.

1 NATO

1.1 USA

1.1.1 Americké aktivity před ozbrojenou intervencí

Po skončení studené války stály Spojené státy před novými výzvami. Staly se vítězi studené války, avšak nestaly se jedinou supervelmocí. Zatímco se SSSR zápolily o světovou hegemonii, vyrostla jim celá řada konkurentů. Především zde bylo oslabené, ale demografickými a surovinovými zdroji stále disponující Rusko. Vzrostl také vliv některých zemí tzv. Třetího světa, zejména Číny, ale i Indie či Brazílie. Integrující se západní Evropa zůstávala ve spojeneckých svazcích s USA, avšak i díky ztrátě obav ze SSSR šlo o spojence s velmi autonomním jednáním.¹

Celá zahraniční a vojenská politika USA se od čtyřicátých let nesla ve znamení soupeření se SSSR, které nyní neexistovalo. V první polovině devadesátých let došlo proto ke vzniku několika nových koncepcí. Zajímavé je, že všechny zohledňují Rusko, bez ohledu na momentální úpadek jeho moci. Neoizolacionistické koncepce navrhli v podstatě vrátit se k době před světovými válkami a do dění ve světě, netýkajícího se bezprostředně USA nezasahovat. Po rozpadu Sovětského svazu neexistuje plnohodnotný soupeř vojensko-ekonomické mašinerie Států a země, které by se jimi mohly v budoucnu stát (Rusko, Čína, snad Indie) ohrožují jedna druhou. Navzájem si tak zabraňují v ohrožování USA.²

Proti koncepci neoizolacionismu stojí teorie selektivní angažovanosti. Dle tohoto názoru USA musejí zasahovat ve světě v konfliktech, které potencionálně hrozí přerůst v konfrontaci mezi velmocemi. Využijí svou momentální převahu, aby takové konflikty potlačily. V jiných sporech se neangažují.

¹ PRIMAKOV, Jevgenij Maksimovič. *Svět bez Ruska?: k čemu vede politická krátkozrakost*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010, s. 13 - 15.

² ANDĚL, Petr. *Rozšířením NATO ke globálnímu vládnutí: americký pohled na vstup České republiky, Polska a Maďarska do aliance*. Praha: Karolinum, 2012, s. 55- 58.

Oběma popsaným koncepcím konkuruje princip kooperativní angažovanosti (multilateralismus). Ten po USA požaduje podíl na udržování světového pořádku ve spolupráci s dalšími demokratickými mocnostmi a mezinárodními institucemi. Tento podíl má být realizován ekonomicky, politicky i vojensky. Vojenské řešení však považuje za méně vhodné a uchyluje se k němu až jako k poslední možnosti. Potencionální hrozby z Ruska a Číny lze neutralizovat podporou transformace k liberalismu a demokracii.

Zastánci americké velmocenské pozice pak přišli s krajní koncepcí unilateralismu. Přejí si udržení postavení USA jako jediné supervelmoci a světového hegemonu, který se při hájení svých zájmů nemusí ohlížet ani na Organizaci spojených národů. Hlavní cíl zahraniční a vojenské politiky země představuje snaha bránit vzestupu jiného státu na tuto úroveň. Proti možným konkurentům Rusku a Číně chtějí obnovit strategii zadržování, vyzkoušenou za studené války.³ Unilateralistům napomohl i úpadek, kterým procházela v dané době OSN, respektive její peacekeeping. Je ovšem třeba vzít v úvahu, že debakly mírových snah Spojených národů v devadesátých letech, které stály za ztrátou autority a akceschopnosti, nebyly výhradní vinou této mezinárodní organizace. Neúspěch v Mogadišu byl věcí ozbrojených sil USA, ve Srebrenici i Rwandě varovali příslušní činitelé Rady bezpečnosti před možnými směry vývoje dopředu, aniž by velmoci v Radě vzaly tato sdělení v potaz.⁴ Mediálně „vděčné“ masakry v těchto místech dávaly příznivcům velmocenské politiky užitečný argument.

Ve vztahu k slabším subjektům mezinárodní politiky prosazují unilateralisté sílu, ať již politickou, ekonomickou, nebo i vojenskou. Americká vláda naznačila, že tato koncepce bude mít na její rozhodování významný vliv již v roce 1998, kdy prezident Clinton nařídil raketové útoky na území Afghánistánu a Súdánu. Akce zdůvodnil nutností zásahu proti teroristům, zaštitil svoji funkci hlavy Spojených států a zcela ignoroval stanovisko OSN, Rady bezpečnosti i své

³ ANDĚL, Petr. *Rozšířením NATO ke globálnímu vládnutí: americký pohled na vstup České republiky, Polska a Maďarska do aliance*. Praha: Karolinum, 2012, s. 58 - 70.

⁴ BUREŠ, Oldřich. *Operace na udržení míru OSN*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, s. 64 - 65.

spojence v rámci NATO.⁵

Administrativa presidenta Clintona se výslovně nepřiklonila ani k jedné z koncepcí, avšak kombinovala jejich hlavní prvky - s výjimkou zcela zavrženého neoizolacionismu. Tuto kombinaci shrnula do dokumentu zveřejněného na začátku roku 1996 pod názvem *A National Security Strategy of Engagement and Enlargement*.⁶ Clintonovy Spojené státy deklarují připravenost zasáhnout diplomatickými i vojenskými prostředky všude tam, kde jsou přímo ohroženy americké zájmy. Vždy však chtějí pečlivě zvažovat efektivitu a přínos akce v porovnání s možnými dopady neangažovanosti. Do regionálních etnických aj. konfliktů nevstoupí, pokud nebude zaručena časová a ekonomická omezenost intervence a zajištěny mechanismy umožňující stažení v případě neočekávaných komplikací. Prioritní oblasti zájmů představují východní Evropa a východní Asie.

Velký podíl na uvedeném dokumentu má princip kooperace. Washington nepřestává přikládat váhu vojenskopolitické spolupráci s NATO. Spojení USA a NATO jako hlavních ručitelů světového uspořádání však není bez potencionálních rizik. Poměrně málo zdůrazňovaným, avšak reálně existujícím problémem se jeví fakt, že státy Aliance jsou smluvně vázány k vzájemné pomoci před útokem nečlenské země, ale neexistuje účinný mechanismus, který by bránil konfliktu mezi členy.⁷ Dále pak konsensuální rozhodování v rámci organizace i v rámci demokratických principů brání rychlé reakci na vzniklý problém. Američtí představitelé si toho byli zjevně vědomi a v devadesátých letech využívali Alianci jako mezinárodní záštitu bránící označit vojenskou aktivitu za americkou (sledující americké mocenské zájmy), ale jednali převážně sami. Dobře to ilustruje vstup NATO do války v Bosně. Letecké údery proti bosensko srbským

⁵ PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny států. s. 544.

⁶ *A National Security Strategy of Engagement and Enlargement*. 1. Washington D. C.: The White House, 1996, 44 s. Dostupné také z: <http://nssarchive.us/national-security-strategy-1996/>

⁷ KRÍŽ, Zdeněk. *Adaptace severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí: aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 16.

pozicím prováděla Aliance, ovšem 65,9% všech bojových letů provedly americké vzdušné síly.⁸

Američané se zpočátku ke kosovské krizi stavěli rezervovaně. Washingtonští, stejně jako další Západní diplomaté chápali a veřejně označovali UCK za teroristickou organizaci.⁹ Ještě v březnu roku 1998 prohlásil americký vyslanec na Balkáně Robert Gelbard organizaci UCK za teroristickou. Bělehradská vláda toto prohlášení pochopila jako svolení k tvrdému zásahu proti Albáncům.¹⁰ Dosavadní neefektivní policejní akce, jimž navzdory albánský klan Jashari vytvořil v horách na vládě nezávislou enklávu, nahradil Milošević koordinovanou vojenskou akcí. Již několik týdnů po Gelbardově prohlášení armáda za podpory tanků a letectva skoncovala s mocí rodiny Jashari a UCK přešla do defenzivy. Dokázala se však transformovat a brzy přešla do protiútoků v podobě napadání Srbů, Romů, Turků a jiných minorit. Washington pravděpodobně nepřikládal událostem váhu a očekával, že Milošević obnoví pořádek. To se nestalo. Američané tak začali velmi náhle měnit svůj pohled na situaci. „Podle scénáře již dříve uplatňovaného v občanských válkách v Chorvatsku a Bosně a Hercegovině označili Bělehradský režim za hlavního viníka napětí. Americká vláda odvolala 5. března 1998 malé zmírnění sankcí, kterým „odměnila“ Miloševiče za pomoc při řešení krize v Bosně a Hercegovině. Čtyři dny nato ultimativně vyzvala Bělehrad, aby stáhl zvláštní jednotky z Kosova a zahájil jednání s I. Rugovou a dalšími představiteli albánské většiny v Kosovu.“¹¹ O jednání však neměl zájem ani Milošević, ani Rugova, jehož ostatně velení UCK víceméně ignorovalo.¹²

⁸ KŘÍŽ, Zdeněk. *Adaptace severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí: aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 94.

⁹ KŘÍŽ, Zdeněk. *Adaptace severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí: aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 122.

¹⁰ GIRGLE, Patrik. *Kosovo*. 2. vyd. Praha: Libri, 2009, s. 98.

¹¹ PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny států, s. 542.

¹² Crawford, Timothy W. *Pivotal Deterrence and the Kosovo War: Why the Holbrooke*

Další příklad amerického obratu doslova „ze dne na den“ poskytuje vyslanec R. Holbrook. Zatímco v červnu mluvil o albánských povstalcích jako o teroristech, v červenci navštívil Kosovo a jednal s nimi. Zároveň nic nenasvědčuje tomu, že by Američané již v této době plánovali stát se účastníky kosovské války. Zatím pouze zintenzivňovali zprostředkovatelskou činnost.¹³ Během jara roku 1998 jednali s Miloševićem a dalšími jugoslávskými představiteli R. Holbrook a Christopher Hill za USA a Wolfgang Petrisch jako zvláštní představitel Evropské unie.¹⁴ Účast Ch. Hilla poukazuje na jeden z dalších rozměrů krize. Šlo o amerického velvyslance v Makedonii. Právě Makedonie, která měla vlastní problémy s albánskou menšinou, byla ohrožena přílivem uprchlíků tohoto etnika. Rozvrat v chudé, ale strategicky položené republice Makedonii hrozil nedozírnými následky pro stabilitu širšího regionu.¹⁵

Americký přístup v těchto jednáních stále jevil značnou nekoncepčnost. Na konci června se Holbrook setkal s několika členy UCK, pravděpodobně nikoliv výše postavenými, v jejich centru Juniku. Schůzka byla tajná a to, že informace o ní pronikly na veřejnost, americké zprostředkovatelské snahy značně diskreditovalo.¹⁶ Následně Američané Jugoslávii bez velké publicity povolili obnovit ofenzívu, aby se po několika měsících, tváří v tvář nové migrační krizi postavili otevřeně proti Srbům.¹⁷

Agreement Failed“. In *Political Science Quarterly*, Volume 116, no. 4 (Winter 2001-2002), s. 507.

¹³ Crawford, Timothy W. „*Pivotal Deterrence and the Kosovo War: Why the Holbrooke Agreement Failed*“. In *Political Science Quarterly*, Volume 116, no. 4 (Winter 2001-2002), s. 507.

¹⁴ GIRGLE, Patrik. *Kosovo*. 2. vyd. Praha: Libri, 2009, s. 101.

¹⁵ SIMMS, Brendan. *Zápas o evropskou nadvládu: od pádu Cařihradu po současnost*. Přeložil Zdeněk HRON. Praha: Prostor, 2015, s. 586.

¹⁶ GIRGLE, Patrik. *Kosovo*. 2. vyd. Praha: Libri, 2009, s. 102.

¹⁷ ŠTĚPÁNEK, Václav. Kosovo od autonomie k protektorátu: Nástin vývoje kosovské otázky od zrušení autonomie po počátek vojenských akcí NATO. In: DOROVSKÝ, Ivan. *Litteraria Humanitas: Slavistika a balkanistika*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 85. ISBN 8021025654.

1.1.2 Útok na Jugoslávii - diplomatická příprava

Američané s možností leteckých úderů pracovali nejpozději od podzimu roku 1998. Zdá se, že byli rozhodnutí je uskutečnit bez ohledu na konkrétní vývoj ve sporné lokalitě. Alespoň by tomu nasvědčoval tvrdý nátlak vyvíjený na Srby, jako na jednu ze stran konfliktu. Stejně je však možné, že americká neústupnost a přímé směřování k válce vyplynulo z americké nejistoty a neschopnosti se ve složitých poměrech jižního Balkánu orientovat. Je zřejmé, že „druhá generace“¹⁸ vedení albánských bojovníků, tedy Hasim Thaqi a další si uvědomovali výhodu, kterou jim na mezinárodní i „domácí“ scéně poskytují vlastní civilní ztráty.¹⁹ Tradiční způsob boje, spočívající v opevnění se v rodinných sídlech, ale i cílené provokace zaměřené na vyvolání odvety ze strany vojska zvyšovaly počty civilních obětí a emigrantů a tím i rostla podpora UCK mezi „západní“ veřejností.²⁰ A to až do situace, kdy by již pro USA a západoevropské státy nebylo vnitropoliticky únosné situaci v Kosovu přehlížet. Albánci tak USA k zapojení do konfliktu do jisté míry nutili.

Stupňující se americké odhodlání válčit mohlo vyplynout i ze snahy udržet důvěryhodnost Severoatlantické aliance i USA samých. Pokud (nejpozději) od podzimu deklarovaly odhodlanost užít sílu, a Milošević hrozby víceméně ignoroval, znamenalo by jejich nesplnění velmi silnou ránu autoritě spojených

¹⁸ Zatímco klan Jashari (v literatuře též někdy psáno Jašari) představoval typickou „balkánskou“ tradici rodového odboje na úzce regionální a patriarchální bázi, obvyklou v regionu minimálně od protitureckých válek, Hasem Thaqi (Thaci) a jeho přívrženci z klanů Selimi a Lhustaku měli vyšší vzdělání a rozhled po nadregionálních souvislostech svého boje. Výměna v čele albánských radikálů významně přispěla k navazování jejich vztahů se Západem. GIRGLE, Patrik. *Kosovo*. 2. vyd. Praha: Libri, 2009, s. 99, 101.

¹⁹ ŠTĚPÁNEK, Václav. Kosovo od autonomie k protektorátu: Nástin vývoje kosovské otázky od zrušení autonomie po počátek vojenských akcí NATO. In: DOROVSKÝ, Ivan. *Litteraria Humanitas: Slavistika a balkanistika*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 71 - 89. ISBN 8021025654.

²⁰ Typickým příkladem byl masakr v Prekazi v únoru roku 1998 Adem Jashari se spolu s rodinou a stoupenci zabarikádoval v rodinném sídle, které bylo jako většina albánských stavení schopné odolat útoku za použití lehkých zbraní. Jugoslávská armáda neriskovala ztráty na životech vlastních lidí a dům i s obyvateli zničila střelbou z děl. Zahynulo 58 lidí. GIRGLE, Patrik. *Kosovo*. 2. vyd. Praha: Libri, 2009, s. 98; KŘÍŽ, Zdeněk. *Severoatlantická aliance a řešení ozbrojených konfliktů: komparace angažmá v Kosovu a Libyi*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2012,45.

států jako velmoci.²¹

V čem uvedený americký nátlak spočíval? Když se začátkem října rozpadl pod tlakem jugoslávské armády souvislý albánský odpor a UCK přerušila boje, reagovaly Spojené státy ultimátem Bělehradu. Podmínky ve chvíli, kdy se Srbům mohlo zdát vítězství na dosah, byly velice tvrdé. Mimo jiné je nutili ke stažení většiny vojska a policie z Kosova, k přijetí zahraničních pozorovatelů atd.²² Reálně to znamenalo jak ztrátu dosavadních výsledků ofenzívy, tak rezignaci na možnosti ochrany civilního nealbánského obyvatelstva. Na přijetí ultimáta měla Jugoslávie tři dny, jedinou další alternativou byla válka. Snad trochu překvapivě se Bělehrad podvolil a podmínky ultimáta i dodržel. Téměř již rozdrčená UCK ovšem využila situace a boje se rozhořely nanovo. Ostatně ultimátum nijak nezahrnovalo a k ničemu nezavazovalo kosovské Albánce, bylo tudíž zaměřeno výhradně protisrbsky.

V polovině ledna roku 1999 došlo k objevu masakru ve vesnici Račak. Bylo zde zabito 45 albánských civilistů.²³ Nešlo o první masakr v bojích mezi Srby a Albánci na Kosovu, avšak dostalo se mu intenzivního mediálního zájmu na Západě a politického využití. Incident se stal bezprostředním oficiálním zdůvodněním oprávněnosti amerického útoku. Srbové tvrdili a dosud tvrdí, že šlo o ozbrojené teroristy, kteří padli v boji. Velitel mise pozorovatelů OBSE William Walker však událost interpretoval jako povraždění neozbrojených civilistů. Nejen různé prosrbské iniciativy²⁴, ale i odborná literatura²⁵ se dnes z velké míry shodují

²¹ KRÍŽ, Zdeněk. *Adaptace severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí: aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 125.

²² PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny států, s. 544.

²³ Nation, R. Craig. *War in the Balkans 1991-2002*. Honolulu: University Press of the Pacific, 2004. s. 241.

²⁴ NOVÁKOVÁ, Lucie. Role Williama Walkera na Kosovu a Metohiji. *Kosovoonline* [online]. 2010, 2010(16. 6.), 1 [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: http://kosovoonline.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=440%3Arole-williams-walkera-na-kosovu-a-metohiji&catid=76%3Arozbijseni-jugoslavie&Itemid=162&lang=cs

²⁵ PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny

na tom, že šlo o manipulaci s cílem vytvořit casus belli.

I sama osobnost W. Walkera nasvědčuje buď záměrné manipulaci, nebo necitlivému a nepoučenému přístupu Západu k celé problematice. Walker „*Mělsice zkušenosti s nedemokratickými režimy - jako diplomat a velvyslanec USA působil v Salvadoru, Hondurasu a Bolívii, nicméně tamní média blízká levicovým stranám a církvi jej obviňovala z obchodování se zbraněmi a z provokování nepokojů. Byl také šéfem přechodné správy východní Slavonie a tamní Srbové jej obviňovali z přecházení či tolerování etnického čistění. Samozřejmě již jen proto byl jeho příchod na Kosovo srbskou stranou velice nelibě nesen ... O jeho nepřilísné objektivitě ostatně svědčí i skutečnost, že byl na návrh H. Taciho začátkem listopadu 1999 prohlášen za čestného občana Prištiny, přitom takovéto cti se zde předtím dostalo pouze Titovi a Falilu Hodžovi.*“²⁶

Po zjištění a interpretaci události v Račaku USA zintenzivnily diplomatickou aktivitu vedoucí k získání podpory pro svůj útok ze strany členských zemí NATO a zajištění souhlasu od Ruska. Výsledkem této aktivity se stalo jednání v Rambouillet (v únoru), kam byla pozvaná i delegace Kosovské osvobozené armády jako legitimní jednací partner. Jednání nikam nevedla, Američané ovšem předložili návrh dohody, který J. Pelikán přirovnává k rakousko-uherskému ultimátu z roku 1914.²⁷ Nešlo jen o to, že Milošević by přijetí dohody v podobě, v jaké byla předložena, vnitropoliticky pravděpodobně neustál, ale byla nepřijatelná pro jakýkoliv suverénní stát. Šlo zejména o část, označenou jako „Dodatek B“. Aliance nepředpokládala jen svolení s okupací Kosova, ale i možnost neomezeného pohybu svých vojsk po celé Jugoslávii a jejich úplnou imunitu. K dispozici aliančním vojskům měl Bělehrad dát též

států, s. 544.

²⁶ ŠTĚPÁNEK, Václav. Kosovo od autonomie k protektorátu: Nástin vývoje kosovské otázky od zrušení autonomie po počátek vojenských akcí NATO. In: DOROVSKÝ, Ivan. *Litteraria Humanitas: Slavistika a balkanistika*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 86. ISBN 8021025654.

²⁷ PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny států, s. 545.

veškerou infrastrukturu státu.²⁸ Američané v Rambouillet tedy k Jugoslávii již dopředu přistoupili jako k vojensky poraženému státu a jejich diplomaté si toho byli nepochybně vědomi.²⁹ To by znamenalo, že USA nestály o diplomatické řešení a vypuknutí války si přály. Někteří autoři uvádějí, že příslušný bod byl formulován benevolentněji a jugoslávská delegace s ním byla seznámena až po té, co jednání zkrachovala. Dalším problémem jednání v Rambouillet byla nevyjasněná budoucnost Kosova, kterou by měla řešit konference uspořádaná 3 roky po jednání. Ať už bylo konkrétní příčinou selhání rozhovorů cokoliv, je zřejmé, že Albánci ani Srbové neměli na dohodě a kompromisu zájem. Bělehrad vyslal dokonce delegaci, jejíž pravomoci zdaleka neodpovídaly vážnosti situace.³⁰

Pro Spojené státy i pro Jugoslávii představovala jednání v Rambouillet čas k přípravě na ozbrojený střet. Podle Girgleho právě složení jugoslávské delegace z diplomatů nižšího postavení umožnilo Bělehradu jednání protahovat a získat tak potřebný časový prostor. Američané (M. Albrightová) pak prováděli tlak na zástupce UCK aby dohody podepsali. To spolu s intenzivní přípravou k vojenské akci³¹ naznačuje, že v době jednání v Rambouillet bylo již o válce ve Washingtonu rozhodnuto. Nucení Albánců přistoupit na kompromisní dohodu, na niž nepřistoupí Srbové, se v této souvislosti jeví jako snaha po získání zdůvodnění přeměny ze zprostředkovatele v aktéra konfliktu. Vlastní i světové veřejnosti bylo možno předestřít jednu stranu (Albánci) jako ochotnou ke kompromisu a tedy hodnou pomoci.

Po neúspěchu jednání opustili pozorovatelé Kosovo a raketově vzrostlo

²⁸ PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny států, s. 544 - 545; GIRGLE, Patrik. *Kosovo*. 2. vyd. Praha: Libri, 2009, 162 s. Stručná historie států, s. 105 - 106.

²⁹ ŠTĚPÁNEK, Václav. Kosovo od autonomie k protektorátu: Nástin vývoje kosovské otázky od zrušení autonomie po počátek vojenských akcí NATO. In: DOROVSKÝ, Ivan. *Litteraria Humanitas: Slavistika a balkanistika*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 88. ISBN 8021025654.

³⁰ KRÍŽ, Zdeněk. *Adaptace severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí: aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 127 - 129.

³¹ Nation, R. Craig. *War in the Balkans 1991-2002*. Honolulu: University Press of the Pacific, 2004. s. 243.

násilí mezi místními etniky. Americká vláda se ještě pokoušela o další diplomatické kontakty. Ačkoliv již byly založeny na kontaktech na vyšší úrovni (v Paříži 15. až 19. března jednal i srbský prezident Milutinovič), nesetkaly se s úspěchem, jistě i proto, že byly stále založeny na bodech, na nichž selhala únorová jednání z Rambouillet. Vnitropolitickým úspěchem USA se 18. března stal podpis H. Thaqiho, představitele UCK, pod dohodou z Rambouillet.³² Tím Washington získal kýžené zdůvodnění zahájení náletů.

21 - 23. března se Holbrook ještě jednou pokusil přimět Miloševiče, aby přijal požadavky z neúspěšné konference, byl ovšem opět odmítnut.³³ Jugoslávie se začala připravovat na vypuknutí války. Došlo k němu 24. března večer.³⁴ Jednání, která těsně předcházela zahájení války, mohou nasvědčovat, tomu, že Američané stále ještě hledali možnost, jak se bojům vyhnout. Na rozdíl od zcela nevhodně zvoleného W. Walkera byl R. Holbrook velmi vhodnou osobou k obtížné diplomatické funkci. Po celou dobu krize byl hlavním americkým vyjednavatelem a dokázal si získat osobní sympatie presidenta Miloševiče.³⁵

Spojené státy nemusely obhájit svoji transformaci ze zprostředkovatele k aktéru kosovské války jen před vlastní, ale i před světovou veřejností a mezinárodními institucemi. Až do ledna 1999 USA diplomaticky působily v rámci kooperativního zajišťování bezpečnosti, společně s dalšími institucemi a státy, včetně Ruska.³⁶

Vlastní útok na Jugoslávii USA mezinárodnímu společenství dopředu oznámily, avšak nepokoušely se získat mandát Rady bezpečnosti. Ze zřejmého

³² GIRGLE, Patrik. *Kosovo*. 2. vyd. Praha: Libri, 2009, 162 s. Stručná historie států. s. 106.

³³ NORRIS, John. *Collision course: NATO, Russia, and Kosovo*. London: Praeger Pub., 2005. ISBN 02-759-8753-1, s.1.

³⁴ Nation, R. Craig. *War in the Balkans 1991-2002*. Honolulu: University Press of the Pacific, 2004. s. 249.

³⁵ GIRGLE, Patrik. *Kosovo*. 2. vyd. Praha: Libri, 2009, 162 s. Stručná historie států, s. 102.

³⁶ KRÍŽ, Zdeněk. *Adaptace severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí: aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 123.

důvodu - Rusko a pravděpodobně i Čína by takový mandát vetovaly. Jiné důvody ignorování OSN, které se občas vyskytnou v literatuře, nejsou relevantní, neboť samotná pravděpodobnost, že by Američané v případě jednání mandát v radě získali je zcela mizivá. Z hlediska mezinárodního práva tak byla americká akce nelegální,³⁷ byť se vyskytují i jiné interpretace.³⁸

Ohledně humanitární intervence jako důvodu narušení státní suverenity se v posledním roce na mezinárodním fóru diskutovalo nejen v souvislosti s americkým napadením Jugoslávie. Generální tajemník Kofi Annan vystoupil v roce 1999 s projevem, v němž vyslovil myšlenku, že státní suverenity nesmí být překážkou efektivnímu řešení humanitárních krizí. Příznačně s projevem vyslovila nesouhlas řada zemí, z členů Rady bezpečnosti Čína. Námitky opozice shrnul ve svém vystoupení prezident Alžírsko A. Buteflika, svůj postoj vyjádřil třemi otázkami: „*Za prvé kde končí pomoc a kde začíná vměšování? Za druhé kde je hranice mezi humanitárním, politickým a ekonomickým? Za třetí je vměšování přípustné jen ve slabých státech nebo ve všech státech bez rozdílu?*“³⁹ Ačkoliv se jeho otázky netýkají přímo Kosova, lze říci, že vyjadřují postoj nezúčastněných členů OSN k intervenci NATO a jejímu zdůvodnění.

1.1.3 Útok na Jugoslávii - politika v průběhu ozbrojené intervence

1.1.3.1 Civilní oběti

Během válečné kampaně síly USA provedli řadu náletů proti cílům tzv. „dvojitěho využití“. Jde o objekty, které nejsou přímo vojenské, ale armáda a vláda nepřátelské země je využívá, tedy zejména o dopravní stavby jako mosty,

³⁷ KŘÍŽ, Zdeněk. *Adaptace severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí: aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 124 - 132.

³⁸ KŘÍŽ, Zdeněk. *Severoatlantická aliance a řešení ozbrojených konfliktů: komparace angažmá v Kosovu a Libyi*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2012, s. 23 – 29.

³⁹ BUREŠ, Oldřich. *Operace na udržení míru OSN*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, s. 80 – 81.

železniční křižovatky, vládní objekty atd.⁴⁰ S útoky na tyto cíle začalo NATO 28. března, tedy ve chvíli, kdy se prokázalo, že sám fakt válečného napadení ze strany atlantických mocností nepřiměje Bělehrad ke kapitulaci. Od počátku dubna pak docházelo k pravidelným útokům⁴¹ na nezpochybnitelně civilní cíle. Jugoslávská propaganda jich obratně užívala, naopak slovy J. Shea, mluvčího Aliance šlo o „kolaterální škody“. Pravidelnost útoků na civilní cíle některé současné autory přivádí k tomu, že o výraz „chyba“, kterou NATO v této souvislosti užívalo, dávají do uvozovek.⁴²

Již před vypuknutím konfliktu, a také v jeho průběhu sehrály velkou roli sdělovací prostředky. Dálo se tak ve všech zúčastněných zemích, zejména ovšem v USA. Lze poukázat „na čtyři aspekty práce CNN, která velmi zásadně formuje názory politických elit Západu: 1. nekritické zpravodajství hodnotící akci NATO jako humanitární intervenci, 2. démonizaci Miloševiče, 3. přehánění srbských zločinů... 4. zdůrazňování technologických aspektů vedení války a zlehčování škod způsobených NATO.“⁴³ Za této situace zvyšování počtu civilních obětí a útoků na nevojenské cíle nemohlo výrazněji ovlivnit americké veřejné mínění.

1.1.3.2 Diplomatické problémy s dalšími zeměmi v důsledku válečných opatření

Američané neuzavřeli žádné oficiální dohody s představiteli kosovských Albánců. Něco takového by je de facto legitimizovalo jako subjekt mezinárodní politiky a mohlo se stát jedním ze základních kamenů nezávislého Kosova, jehož zřízení si NATO (zejména evropští spojenci) v žádném případě nepřálo. Reálně ovšem vystupovali Američané jako přímí spojenci UCK. Jejich vojenské aktivity

⁴⁰ PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny států, s. 546.

⁴¹ K nejznámějším: 6. 4. město Aleksinac, 17 mrtvých; 12. 4. trať Bělehrad - Skopje, nálet na vlak, 55 mrtvých; 14. 4. letecké napadení uprchlického konvoje, 75 mrtvých; 23. 4. útok na televizní budovu v Bělehradě, 16 mrtvých atd. PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny států, s. 547.

⁴² PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny států, s. 547.

⁴³ KRŮŽ, Zdeněk. *Adaptace severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí: aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 121.

tedy nesloužily jen k ochraně civilního obyvatelstva regionu, ale přímo podporovaly kosovsko-albánské válečné úsilí. Je třeba poznamenat, že tato vojenská spolupráce se v boji s jugoslávskou armádou ukázala jako neefektivní.

Začátkem května došlo během bombardování k vážnému incidentu, který do dění kolem konfliktu zapojil další mocnost. Americká letadla zasáhla čínskou ambasádu v Bělehradě, přičemž zahynuli tři čínští občané a řada Srbů. Objevily se spekulace, že šlo o cílený atak, avšak naskytá se otázka, co by to Američanům přineslo.⁴⁴ Mezi možnými důvody se uvádí i americká domněnka, že by se v danou dobu měl na ambasádě nacházet Milošević a jeho svita.⁴⁵ Ačkoliv jde o domněnku srbskou, tedy zaujatou, není to zcela vyloučeno, zvážíme-li americkou strategii cílení útoků na osoby představující nepřátelský režim, jak se projevila později v Iráku, Afghánistánu a jinde.

Nálet samozřejmě zkomplikoval vztahy s Čínou, která druhý den svolala mimořádné zasedání rady bezpečnosti, ale reálný dopad na vývoj situace následný rozkol mezi Čínou a USA neměl. Peking v dané době podporoval Bělehrad, ovšem pouze morálně, byť se někdy píše o zpravodajské spolupráci, která mohla být také důvodem náletu.⁴⁶ Hlavní příčinou sympatií byl společný nepřítel zahraničně politický (USA) i vnitropolitický (separatismus). Čína incident znovu připomněla v roce 2003, když před zahájením invaze do Iráku předala Washingtonu adresu svého zastupitelství v Bagdádu.⁴⁷

Další zemí, jejíž vztahy k USA mohl konflikt v Kosovu výrazněji

⁴⁴ KRÍŽ, Zdeněk. *Severoatlantická aliance a řešení ozbrojených konfliktů: komparace angažmá v Kosovu a Libyi*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2012, s. 72 - 80.

⁴⁵ SAVIĆ, D. NATO gađao srpske obaveštajce u kineskoj ambasadi. *Novosti.rs* [online]. 2011, 2011(14. 2.), 1 [cit. 2017-01-12]. Dostupné z: <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.69.html:319251-NATO-gadjao-srpske-obavestajce-u-kineskoj-ambasadi>

⁴⁶ Srpski obaveštajci u kineskoj ambasadi? *RTS* [online]. 2011, 2011(14. 2.), 1 [cit. 2017-01-12]. Dostupné z: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/842652/Srpski+obave%C5%A1tajci+u+kineskoj+ambasadi%3F.html>

⁴⁷ China gives U.S. address reminder. *CNN.com* [online]. 2003, 2003(25. 3.), 1 [cit. 2017-01-12]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2003/WORLD/asiapcf/east/03/24/china.embassy.reut/>

poškodit, bylo Maďarsko. Americké nálety postihly i autonomní oblast Vojvodina na severu Srbska, která v historii náležela k Uhersku, a kde žije početná maďarská minorita. Utrpělo zejména města Novi Sad a Subotica. Objevily se dokonce informace o tom, že v případě pozemní invaze by vojska NATO vpadla do Jugoslávie právě přes rovinatou Vojvodinu. Není však známo, že by Budapešť na situaci nějak reagovala, s výjimkou formálních protestů proti bombardování srbských Maďarů. Maďarsko patřilo v roce 1999 k nejmladším členům Aliance a jako ostatní nově přijaté státy se drželo přísně proamerické politické linie.⁴⁸

Velkou nevoli vyvolaly dopady amerických náletů na srbské a černohorské obyvatelstvo u dalšího člena NATO – Řecka. Odvíjela se od společného pravoslavného náboženství, i společných tradic bojů proti Turkům a jejich albánským poddaným v minulosti.⁴⁹

1.1.4 Politické aktivity ukončující válku

Po dvoutříměsíčních náletech Jugoslávie kapitulovala. 3. června schválil parlament dohodu postavenou na základě amerického návrhu z Rambouillet, ovšem bez Srbům nepřijatelného bodu o volném pohybu sil NATO po Jugoslávii. Státy NATO se zavázaly respektovat územní celistvost poražené země a správu sporné provincie svěřit jednotkám OSN. Do 9. června pak vyjednávaly delegace jugoslávské generality a velitelů NATO o podmínkách stažení vojska z Kosova. Když bylo dosaženo dohody, zastavila Aliance 10. června nepřátelské akce. Organizace spojených národů teprve dodatečně, po této dohodě vydala rezoluci, která útok NATO legalizovala.⁵⁰

Zajímavé je, že nálety NATO uspěly po stránce politické (přinutily jugoslávskou vládu ustoupit, výhledově zajistily osamostatnění Kosova, po němž

⁴⁸ Pentagon připravuje pozemní invazi do Jugoslávie z Maďarska. *Britské listy* [online]. 1999, 1999(27. 4.), 1 [cit. 2017-01-12]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: [://www.britskelisty.cz/9904/19990427d.html#03](http://www.britskelisty.cz/9904/19990427d.html#03); GIRGLE, Patrik. *Kosovo*. 2. vyd. Praha: Libri, 2009, 162 s. Stručná historie států. s. 110.

⁴⁹ GIRGLE, Patrik. *Kosovo*. 2. vyd. Praha: Libri, 2009, 162 s. Stručná historie států. s. 110.

⁵⁰ PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny států, s. 548.

se tato země stala svého druhu „protektorátem“⁵¹ USA a to na Balkáně, který je tradičně součástí ruské sféry vlivu), ekonomickém (zničení jugoslávského hospodářství, které otevřelo nový trh zejména pro západní investory), ale ne vojenském. Pelikán udává, že jugoslávská armáda byla po skončení náletů ve zcela bojeschopném stavu, její těžké zbraně a technika nebyly téměř dotčeny⁵² a v případě pozemní invaze nepřítele by tedy byla sto klást odpor.

Američané v kosovské válce zvítězili, jiný výsledek ani nebyl vzhledem k jejich drtivé převaze myslitelný. Přesto se po vojenské stránce USA nedařilo podle plánů. *„Celá letecká kampaň ukázala vojenské slabiny Severoatlantické aliance a odhalila kritická místa v rozhodovacím a plánovacím procesu. Prvním problémem NATO byl předpoklad, že letecká kampaň přinese rychlé výsledky ... avšak celková délka výrazně překročila očekávání politických elit a veřejnosti. Dalším slabým bodem NATO byla duální (USA a NATO) struktura velení a existence dokumentů a informací vyhrazených pouze pro americké plánovače. V neposlední řadě celá operace ukázala fakt, že bez vojenských kapacit USA je Aliance neschopná ... V historii vojenství nenajdeme mnoho případů, kdy válka byla rozhodnuta pouze leteckými silami...“*⁵³

Za neúspěch lze označit i rozpor mezi zpočátku udávanými ztrátami jugoslávské armády, jak je tiskové orgány NATO sdělovaly během letecké kampaně a těsně po ní a realitou zjištěnou dodatečně.⁵⁴ Rozpor jednak znevěrohodnil oficiální informační kanály Aliance a zejména poukázal na omezené možnosti leteckého boje proti jednotkám schopným užívat složitého

⁵¹ Kosovo. Vztahy země s EU. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. Praha: MZV ČR, 2016 [cit. 2016-12-09]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/kosovo/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

⁵² PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny států, s. 548.

⁵³ KRÍŽ, Zdeněk. *Adaptace severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí: aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 127.

⁵⁴ KRÍŽ, Zdeněk. *Severoatlantická aliance a řešení ozbrojených konfliktů: komparace angažmá v Kosovu a Libyi*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2012, s. 75.

terénu k maskování. Nezúčastněné země včetně Ruska získaly během amerických útoků řadu materiálu k analýze efektivity a mechanismů fungování vojenské mašinerie NATO.

1.2 Další státy NATO

Na začátku roku 1998 kdy USA radikálně změnilly svůj přístup k UCK, zastávali jejich evropští spojenci rozdílná stanoviska. Koncem března - po té, co Albánci nereagovali na srbský návrh k rozhovorům - Rada bezpečnosti zakázala dovoz zbraní nejen bělehradské vládě, ale i UCK. Britský delegát v Radě vyjádřil slovy to, co tento zákaz znamenal: „... *terrorismus - v jakékoliv podobě a pro jakákoliv cíl - je pro mezinárodní společenství nepřijatelný*.“⁵⁵ V létě pak naplno převzala operace proti UCK jugoslávská armáda. V krátkosti zlikvidovala poslední zbytky souvislých území pod kontrolou Albánců. Ofenzivu provázal útek civilních obyvatel jednak do hor (Albánci), jednak do sousedních zemí (Srbové a menšiny, částečně i Albánci). Západní státy stály před reálnou hrozbou migrační krize a snad i přenesení bojů mimo oblast Kosova. Zvláště ohrožena byla křehká rovnováha sousední Makedonie. Severoatlantická aliance na tento vývoj odpověděla demonstrací síly. Nad Albánií a Makedonií uspořádaly země Partnerství pro mír manévry leteckých sil.⁵⁶ Je otázka, komu byla tato výstraha určena. Kosovským Albáncům jistě ne. Případné nasazení letadel proti malým skupinkám ozbrojenců operujících v nepřístupných horách by nemohlo být za žádných okolností příliš efektivní. Již tehdy tedy šlo nejspíše o hrozbu vůči Jugoslávii a snad i Rusku. V září pak NATO otevřeně deklarovalo, že letecký útok na Jugoslávii považuje za jednu z možných alternativ vývoje.⁵⁷

Veřejné mínění v západoevropských státech NATO bylo v převážné

⁵⁵ PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny států, s. 542.

⁵⁶ Crawford, Timothy W. „*Pivotal Deterrence and the Kosovo War: Why the Holbrooke Agreement Failed*“. In *Political Science Quarterly*, Volume 116, no. 4 (Winter 2001-2002), s. 506.

⁵⁷ PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny států, s. 544.

většinou zaměřeno protisrbsky. Tato skutečnost do značné míry vyplývá z toho, že v průběhu válek provádějících rozpad Jugoslávie přicházeli do těchto zemí převážně uprchlíci nesrbští se svoji interpretací událostí a svými příběhy o násilnostech. Uprchlíci srbského etnika proudili převážně na místa pod kontrolou federální armády na území Jugoslávie a jejich interpretace situace tak k veřejnosti Západu nepronikla. Teprve v průběhu jugoslávských válek, jak vysvítalo, že zvrstev se dopouštěly všechny strany konfliktu, docházelo k vyrovnanějšímu přístupu západní veřejnosti.⁵⁸

V době příprav na válku se starší (západoevropští) členové NATO snažili participovat na diplomatických akcích. Např. 8. října na letišti v Londýně jednali o situaci ministři zahraničí USA, Ruska, ale také Velké Británie, Francie a Německa.⁵⁹ Podobnou (vždy neúspěšnou) snahu po nalezení kompromisního řešení lze pozorovat i v průběhu náletů. Jejich příkladem může být tzv. česko - řecká iniciativa.

K otázce Kosova a jeho budoucnosti přistupovali evropští členové NATO rezervovaně, neboť dokud získávaly nezávislost bývalé republiky Jugoslávie, šlo prostě o rozpad federace na existující, ale dosud politicky sdružen^{né státy. Samostatnost Kosova, o kterou UCK} nepochybně usilovala, by se týkala regionu bez státnosti, určeného pouze etnicky.

Vlády se obávaly precedentu, který inspiruje další kolo balkánských válek, neboť regionů bez státoprávní tradice, avšak s vědomím etnické svébytnosti bylo v regionu více. Určitou roli hrála jistě i obava mnoha evropských zemí z Kosova jako precedentu pro separatisty všeho druhu. Není náhodou, že když byla několik let po skončení války vyhlášena nezávislost Kosova, odmítlo ji uznat 5 členských zemí EU, z nichž 4 jsou též členy NATO a všech pět má své vlastní problémy se

⁵⁸ FŇUKAL, Miloš, Michal ŠRUBAŘ a Václav TOUŠEK. *Dopady migrací ze zemí bývalé Jugoslávie do ostatních evropských zemí: zkrácená verze studie*. Olomouc: Katedra geografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, 2007. Dostupné také z: http://www.mzv.cz/file/364210/zprava_def_strucne__2007.pdf, s. 1 - 2.

⁵⁹ PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny států, s. 544.

separatistickými tendencemi etnik, které na určité části území představují většinu. Jsou jimi Řecko, Rumunsko, Slovensko, Španělsko a Kypr (který není v Alianci).⁶⁰ Řecko má tradičně problémy s Albánci v severním Ępiru, a přes násilnou grecizaci venkovského zázemí Soluně po občanské válce v padesátých letech se stále nezbavilo obav z možného odtržení severních oblastí státu, potencionální problém pro Rumunsko představují Maďaři v Transylvánii a pro Slovensko tatáž národnost v úrodných okresech na jihu státu. Španělsko se potýká s násilným hnutím Basků a kyperská vláda nekontroluje téměř polovinu svého ostrova drženou Turky. Tyto země představují výčet jen menší části evropských regionů, v nichž by mohly vzniknout vážné problémy, pokud by se „americký“ model řešení kosovské krize začal uplatňovat paušálněji. Lze připomenout, že Kosovo jako precedent vzbudilo jisté obavy i mimo Evropu, například u historického amerického spojence Izraele.⁶¹ Jím ovládaná palestinská území se vyznačují celou řadou shodných rysů s Kosovem (silný náboženský prvek krize, historické nároky, násilné hnutí za nezávislost, podpora separatistů z ciziny).

Silně pro americké silové řešení krize byly po celou dobu jejího trvání postkomunistické země, v té době nejmladší členové NATO (ČR, Polsko, Maďarsko). Jejich elita plně přijímala linii Washingtonu, zejména ovšem proto, že se potřebovala v organizaci etablovat. Veřejnost, zvláště pak ta s levicovými sklony, ze značné části útok na Jugoslávii odmítala. Svoji roli hrály protiamerické resentimenty z období vlády komunistických stran, nedůvěra k vojenskému nátlaku mocnosti, jenž si všechny tři země zažily v nedávné historii a v případě České republiky i historické vazby na Srbsko. Příznačné je, že česká vláda schválila vojenskou operaci jako poslední z členských států, s důrazem na přípustnost pouze vojenských cílů náletů. Sama ČR se úroku nezúčastnila, ale

⁶⁰ Kosovo. Vztahy země s EU. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. Praha: MZV ČR, 2016 [cit. 2016-12-09]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/kosovo/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

⁶¹ GLICK, Caroline B. Kosovo's stark warning. *Jerusalem Post*. Jerusalem, 2008, **2008**(22. 2.), 24. Dostupné také z: <http://pqasb.pqarchiver.com/jpost/doc/319645735.html?FMT=ABS&FMTS=ABS:FT&type=current&date=Feb%202008&author=CAROLINE%20B.%20GLICK&pub=Jerusalem%20Post&edition=&startpage=24&desc=Kosovo%27s%20stark%20warning>

poskytla logistickou podporu. Výrazně proamerická stanoviska zastávaly na české politické scéně pravicové strany a prezident Havel, proti byli komunisté, ale i celá řada někdejších disidentů (Dientsbier, Uhl). Stejně rozdělena byla i veřejnost.⁶² Připomínala se srbská pomoc či alespoň projevy sympatií v krizích, jimiž prošel český národ v l. 1914 - 1918, 1938 - 1945, 1968 atd. Též se poukazovalo na podobnost albánského a sudetoněmeckého separatismu.⁶³

Jugoslávie vnímala po 24. březnu 1999 své protivníky z NATO selektivně. Prakticky několik hodin po dopadu prvních bomb (ale již 25. března) přerušila vláda napadené země diplomatické styky s USA, Británií, Francií a Německem. Nadále je však udržovala s Itálií. A to i přes její zapojení do náletů (poskytla letiště), či s Řeckem. Nezavázala se ani všem kontaktům se Spolkovou republikou Německo. Diplomatické styky sice byly přerušeny, ale tajné služby obou zemí zůstaly v kontaktu.⁶⁴ Lze se domnívat, že Berlín loajálně spolupracoval se svým nejsilnějším spojencem, avšak nepřál si růst aktivity radikálních islamistů, jejichž podíl nebyl v rámci UCK zanedbatelný.

Rozdílný přístup jugoslávské vlády k jednotlivým zemím NATO dokládá, že si byl Bělehrad vědom jejich heterogenního přístupu ke krizi a americkému modelu řešení. Hegemonie USA v rámci Aliance i neexistence jiného realizovatelného plánu mezi evropskými spojenci však zabránil, aby Jugoslávie těchto rozporů výrazněji využila.

Je na místě připomenout, že v devadesátých letech nebyla míra podpory Albánců jediným kontroverzním tématem vnitřních vztahů v rámci NATO. Významnější členové nelibě nesli výsadní postavení Washingtonu, což se

⁶² STRAŠÍKOVÁ, Lucie. Češi měli problém plně podpořit letecké útoky na Jugoslávii. *ČT 24* [online]. 2009, 2009(24. 3.), 1 [cit. 2016-12-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1415885-cesi-meli-problem-plne-podporit-letecke-utoky-na-jugoslavii>

⁶³ *Americká hypoteční a světová finanční krize: (jaké jsou jejich dopady na Českou republiku) : 1. seminář, [Praha,] 22. května 2008; Je uznání nezávislosti Kosova řešením problémů na Balkáně anebo jen otvírá další kola násilí na Balkáně i jinde ve světě? : 2. seminář, [Praha,] 18. června 2008.* Dráčov: Fontes Rerum, 2008, 124, 10 s. Sborník textů, s. 76 - 77.

⁶⁴ PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny států, s. 546 -547.

projevilo např. při rozšiřování aliance.⁶⁵ Jak již však bylo podotknuto výše, rozpory nedosáhly úrovně, kterou by mohli Jugoslávci jako účastníci kosovské války využít ke svému prospěchu.

Postoj evropských členů NATO k vojenské podpoře Albánců lze tedy shrnout do následujících bodů:

1. Postoj vlád jednotlivých členských států byl jednotně proamerický, byť názory veřejnosti takto jednoznačné nebyly.
2. Jeho důvodem byly: obava z migrační krize, obava ze vzniku dlouhodobé války „bosenského“ typu, silná pozice USA v rámci Aliance, snaha nových členů rychle se v ní etablovat.
3. Evropané v NATO si více než Američané uvědomovali úskalí bezvýhradné podpory Albánců, avšak toto uvědomění nemělo na průběh války reálný vliv. Obávali se zejména precedentu Kosova pro separatistická hnutí v jiných částech kontinentu. Nechuť akceptovat vznik nových států⁶⁶ se projevila později, když Kosovo vyhlásilo oficiálně nezávislost.

⁶⁵ ANDĚL, Petr. *Rozšířením NATO ke globálnímu vládnutí: americký pohled na vstup České republiky, Polska a Maďarska do aliance*. Praha: Karolinum, 2012, s. 165.

⁶⁶ Uznání samostatnosti bývalých částí rozpadajících se komunistických federací je jiná věc. Tyto nové republiky již existovaly, byť v rámci SSSR, Jugoslávie nebo ČSSR.

2 Rusko

2.1 Rusko a Srbsko

Situace Ruské federace byla v průběhu devadesátých let velice obtížná. Prožívala jednu z periodicky se opakujících epoch „pádu impéria.“⁶⁷ Ekonomika, sociální a demografická stabilita státu se prudce propadla. Není účelem tohoto textu sledovat podrobněji průběh úpadku vnitropolitické a hospodářské stability Ruska v devadesátých letech. Rozsáhlá literatura historického⁶⁸ i žurnalistického⁶⁹ charakteru dokládá, jak hluboko v tomto období někdejší supervelmoc upadla a jak moc bylo nutné využít obvyklého nástroje k odvedení pozornosti občanů od vnitřních problémů - totiž nacionalismu.⁷⁰ Velmi ilustrativní fakt představuje označení, které mladí Rusové někdy užívají pro generaci svých rodičů: „*ti, kteří přežili devadesátky.*“⁷¹ Podobně vyznívá memoárový spis Jevgenije Primakova, který se v dané době pohyboval na nejvyšších místech ruské politiky. O devadesátých letech mluví jako o „*degradaci*“ či „*tragédii 90. let*“.⁷²

Dle názoru, rozšířeného v Rusku platí, že „*silné mezinárodní postavení Ruska je důležitou podmínkou pro vnitřní politickou stabilitu a stabilitu politické*

⁶⁷ Philip Longworth ve své knize Dějiny impéria; sláva a pád ruských říší periodizuje ruské dějiny na období budování velkých říší (Kyjevská Rus, rozmach za Ivana III. a Ivana IV, romanovské a sovětské Rusko) a období rozvratu mezi nimi. Jelcinovské Rusko je pak v souladu s touto periodizací obdobím rozvratu po zániku čtvrtého „impéria“. Zůstává otázkou, čím je Rusko další, současné epochy. LONGWORTH, Philip. *Dějiny impéria: sláva a pád ruských říší*. Přeložil Lubomír KOTAČKA. Praha: Beta-Dobrovský, 2008, 379 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7306-334-4.

⁶⁸ Např. ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, s. 476 - 494.

⁶⁹ IOFFEOVÁ, Julia. Putinova generace. In. NG s. 78 - 103.

⁷⁰ V této souvislosti není od věci srovnat pád sovětského impéria po roce 1990 a německého císařství po roce 1918. Obě ponížené mocnosti hledali cestu z totálního rozvratu v obnoveném nacionalismu a návratu k patřičně aktualizovaným historicko - konzervativním hodnotám.

⁷¹ IOFFEOVÁ, Julia. Putinova generace. *National Geographic*. 2016, **2016**(12), 78 - 103. ISSN 1213-9394. s. 84.

⁷² PRIMAKOV, Jevgenij Maksimovič. *Svět bez Ruska?: k čemu vede politická krátkozrakost*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010, s. 10, 11.

*moci.*⁷³

Rusko se odmítlo smířit s rozpadem zóny vlivu a zánikem velmocenského postavení. Vzhledem k lidskému, průmyslovému a surovinovému potenciálu bylo ostatně zřejmé, že tento úpadek nebude trvalý. V roce 1993 zavedl Jelcin novou podobu státního znaku - orla se dvěma hlavami.⁷⁴ Příbuzná poslednímu císaři si v 15. století vzala za manžela ruského panovníka a starý znak, titul císař (car) i teoretický nárok na hegemonii nad (přínejmenším) ortodoxním křesťanstvem převzalo Rusko. S pádem Romanovců vzal za své i dvouhlavý orel, ovšem pouze dočasně. Nikoliv náhodou mají dvouhlavého orla ve znaku i Albánie, Černá Hora a Srbsko. Tento symbol lze chápat jako deklaraci nové ideologické náplně ruské politiky. Jde o starý znak východořímského (byzantského) císařství. Jeho vladaři z dnešního Istanbulu ovládali Balkán, Malou Asii a velkou část Předního východu. Vladaři byli hlavou ortodoxní církve a tak lze chápat přijetí tohoto znaku také, jako přijetí odpovědnosti ruského státu za pravoslavný svět.⁷⁵

Jelcin (za spolupráce ministra zahraničí A. Kozyreva) v roce 1993 také formuloval koncepci zahraniční politiky⁷⁶, jíž chtěl Rusko udržet mezi mocnostmi. Pracoval zde s termínem „historické zájmové sféry“ své země, v níž si hodlal udržet vliv. Otevřeně však uváděl, že tento vliv musí být budován ve spolupráci s USA. Pomineme-li fakt, že taková spolupráce není příliš reálná, dokument příznával, že zájmy Ruska a Západu mohou být protichůdné.⁷⁷ Jde o

⁷³ KAMYŠANOV, Viktor. Zdroje zahraniční politiky Ruska. In. IL'JIČEVA, Ljudmila Jefimovna, Vladimir Savel'jevič KOMAROVSKIJ a Vladimír PROROK. *Rusko ve 21. století: politika, ekonomika, kultura*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 515 s. ISBN 978-80-7380-436-7. s. 184.

⁷⁴ LONGWORTH, Philip. *Dějiny impéria: sláva a pád ruských říší*. Přeložil Lubomír KOTAČKA. Praha: Beta-Dobrovský, 2008, s. 289.

⁷⁵ SILAYEV, Artem. *Istoki Russkoy Geraldiki*. Moskva: s. 184.

⁷⁶ GRANVILLE, Johanna. After Kosovo: The Impact of NATO Expansion on Russian Political Parties. *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*. Washington, DC.: The George Washington University, 2000, 8(1), 24 - 45. Dostupné také z: https://www2.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/demokratizatsiya%20archive/08-1_Granville.PDF, s. 25 - 27.

⁷⁷ SERVICE, Robert. *Rusko: experiment s jedním národem: od roku 1991 do současnosti*. Praha: Beta-Dobrovský & Ševčík, 2006, s. 148.

jistý odklon od snahy po intenzivní spolupráci s USA, typickou zejména pro počáteční roky devadesátých let. Tato spolupráce byla založena jak na vojenské a ekonomické slabosti Ruska, tak na osobních kontaktech mezi Jelcinem a Bushem či Clintonem.⁷⁸ Nepřestala však ani po roce 1993, bez ohledu na náznaky snahy po větší autonomii v zahraniční politice, vyjádřené v tomto roce.

Jelcinova koncepce zahraniční politiky nebyla jediná. V letech 1992 - 1993 vznikly i další projekty více či méně významných osobnosti politiky. Převažovalo však přesvědčení o nutnosti spolupráce se Západem. Míra této spolupráce se stala předmětem kontroverzí. V roce 2000 pak Putin formuloval zahraničně politickou koncepci novou, jednotnou a vycházející především z historických konotací carského Ruska a SSSR.⁷⁹ O nejednotnosti ruských plánů na obnovu mocenského postavení země v devadesátých letech svědčí i reakce nejvyšších představitelů země na rozšíření NATO. Zatímco Jelcin v srpnu 1993 prohlásil případný vstup Polska do Aliance za záležitost, která Rusko nezajímá, jeho ministr zahraničí označil něco takového za hrozbu pro Federaci a to jen o dva dny dříve.⁸⁰

Pokusy o praktickou realizaci symbolického přihlášení se k zahraniční politice carů hrubě zklamala. Válka v Čečensku (1994 - 1996), která měla obnovit hegemonii Moskvy alespoň na části kavkazského prostoru, skončila porážkou ruské armády.⁸¹ V jugoslávském konfliktu se Jelcin pokoušel vystupovat jako tradiční ochránce zdejších pravoslavných, tedy zejména Srbů. V paměti zúčastněných stran přetrvávala vzpomínka na Rusko jako jednoho z hlavních mocenských hráčů v regionu, která s aktivitami Ruska soudobého velmi výrazně kontrastovala. Jelcin v mezinárodních institucích slovně podpořil akce Srbů a do

⁷⁸ SERVICE, Robert. *Rusko: experiment s jedním národem: od roku 1991 do současnosti*. Praha: Beta-Dobrovský & Ševčík, 2006, s. 146 - 147.

⁷⁹ KAMYŠANOV, Viktor. Zdroje zahraniční politiky Ruska. In. ILJIČEVA, Ljudmila Jefimovna, Vladimír Savel'jevič KOMAROVSKIJ a Vladimír PROROK. *Rusko ve 21. století: politika, ekonomika, kultura*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 515 s. ISBN 978-80-7380-436-7. s. 186 - 188-

⁸⁰ ANDĚL, Petr. *Rozšířením NATO ke globálnímu vládnutí: americký pohled na vstup České republiky, Polska a Maďarska do aliance*. Praha: Karolinum, 2012, s. 97.

⁸¹ ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, s. 489 - 491.

Sarajeva poslal malou ruskou jednotku jakožto součást mírových sil. To bylo vše.⁸²

Postavení Moskvy jako země s vlivem na nevypočitatelný Bělehrad bylo na Západě uznáváno. Jelcin například na žádost presidenta Clintona vykonával nátlak na Bělehrad, aby se vzdal aspirací na srbské oblasti Bosny. Toto uznání spolu s nutností dokázat světové i zahraniční veřejnosti oprávněnost přijetí „dědictví dvouhlavého orla“ pak Moskvu vedlo k intenzivní snaze participovat na situaci v Jugoslávii obecně⁸³ a na řešení kosovské otázky zvláště, jak bude popsáno níže.

V roce 1995 dokonce Rusko vyslalo kontingent 1500 vojáků do Bosny v rámci mise IFOR. Protože vojenské aspekty mise byly plně v rukou Aliance, potýkaly se zapojené ruské síly s problémy vyplývajícími z rozporu mezi reálnými možnostmi a symbolickým významem ruských vojáků jak pro ruskou vnitřní politiku, tak i pro pravoslavné obyvatelstvo Balkánu.⁸⁴ Ruští vojáci v Bosně setrvali i v době kosovské války, domů se vrátili až v roce 2003.⁸⁵ Rusko bylo též členem tzv. Kontaktní skupiny pro bývalou Jugoslávii (Contact Group). Vzhledem k tomu, že zde figurovalo na stejné úrovni jako další zúčastněné státy, tedy USA, Británie, Německo, Itálie, Francie,⁸⁶ nesplňovalo ani toto členství ruskou snahu po navázání na historické postavení hegemonu regionu.

Vedle debaklů při snaze hrát tradiční roli hegemonu balkánských pravoslavných a porážky v tzv. První čečenské válce stihla Rusko v devadesátých letech ještě jedna velká zahraničněpolitická pohroma. Bylo jím přijetí řady

⁸² LONGWORTH, Philip. *Dějiny impéria: sláva a pád ruských říší*. Přeložil Lubomír KOTAČKA. Praha: Beta-Dobrovský, 2008, s. 296.

⁸³ SERVICE, Robert. *Rusko: experiment s jedním národem: od roku 1991 do současnosti*. Praha: Beta-Dobrovský & Ševčík, 2006, s. 147 - 150.

⁸⁴ SUROVELL, Jeffrey. *The Grand Deception: Post-Soviet Russia and the Wars in the Former Yugoslavia*. *Journal of Slavic Military Studies* 25, 2012, s. 293.

⁸⁵ NIKITIN, Alexander. Speciál: Partneři v mírových operacích. *NATO Review* [online]. 2004, 2004(4 zima), 1 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: http://www.nato.int/docu/review/2004/issue4/czech/special_pr.html

⁸⁶ GIRGLE, Patrik. *Kosovo*. 2. vyd. Praha: Libri, 2009, s. 99.

postkomunistických států do NATO v březnu roku 1999⁸⁷ (ČR, Maďarsko, Polsko). Tento politický akt dostával jasné kontury nejpozději od roku 1993. Jelcin zpočátku nebyl zcela proti, pak podmiňoval souhlas tím, že do Aliance vstoupí i jeho vlastní země - což je vzhledem k nerealizovatelnosti takového záměru totéž, jakoby ji odmítl. Nakonec se postavil zcela proti. Přesto k rozšíření došlo. V roce 1999, těsně před kosovskou válkou, přistoupily bývalé sovětské satelity ve střední Evropě, později (2004) i o země v nedávné minulosti patřící přímo k Rusku (Litva, Lotyšsko, Estonsko). Rozšířením NATO o Polsko a pak zejména Pobaltí se ruský Kaliningrad dostal do obklíčení a americké jednotky se přiblížily „na dohled“ od Petrohradu. Jak moc rozšíření NATO zasáhlo ruský status velmoci je zřejmé ve srovnání s ruskou historickou zkušeností napadení ze západu. Většina invazí do země přicházela z tohoto směru, ať to byli Poláci v 17. století, Francouzi v 19. století, nebo Němci ve dvacátém, vždy přišli odtud. Bez ohledu na momentální režim ruští vládcí cíleně vytvářeli soubor závislých území při své západní hranici, jehož účelem bylo zpomalit nástup nepřítele a prodloužit čas k organizaci obrany. Někdejší ruské „přední stráž“ se náhle staly výspami potenciálního nepřítele, aniž s tím mohla Moskva něco udělat. Není náhodou, že zatímco politické elity v Moskvě zaujímaly k rozšiřování Aliance nejednoznačný postoj, představitel rozvědky, generál Primakov již v roce 1993 označil NATO za hlavní hrozbu pro svou zemi.⁸⁸

Ruská zahraniční i domácí politika za presidenta Jelcina může být v mnoha ohledech přirovnána k epoše posledních Romanovců. Ať už podílem kamarily přátel a příbuzných presidenta na vládě, sebezpreceňováním hlavy státu, úpadkem ekonomiky i zahraničního vlivu, snahou řešit vše snadnou vítěznou válkou, která se však obrátila v opak - viz válka s Japonskem v l. 1904 - 1905 a válka

⁸⁷ BROVKIN, Vladimir. Discourse on NATO in Russia during the Kosovo War. *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*. Washington, DC.: The George Washington University, 1999, 7(4), 544 - 560. Dostupné také z: https://www2.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/demokratizatsiya%20archive/07-04_brovkin.pdf, s. 544.

⁸⁸ ANDĚL, Petr. *Rozšířením NATO ke globálnímu vládnutí: americký pohled na vstup České republiky, Polska a Maďarska do aliance*. Praha: Karolinum, 2012, s. 97 - 102.

v Čechensku v l. 1994 - 1996.⁸⁹

2.2 Ruská diplomatická aktivita v době kosovského konfliktu

2.2.1 Ruské aktivity před americkou ozbrojenou intervencí

Před internacionalizací kosovského konfliktu stála ruská vláda na straně Bělehradu. Kromě výše uvedených historicko-náboženských vazeb k Srbsku hrála snad roli i obava z propojení islámského radikalismu a terorismu v Afghánistánu, Čechensku a Kosovu, kterou Rusové argumentovali později, v době vyhlášení samostatnosti Kosova.⁹⁰

Zároveň však Ruská federace podporovala svoji image důvěryhodné součásti společenství mocností. V roce 1996 došlo k jistému posunu, když prozápadně orientovaného Andreje Kozyreva nahradil orientalista Jevgenij Primakov, dosavadní ředitel ruské rozvědky.⁹¹ Zatímco Kozyrev byl Jelcinovým spolupracovníkem, a zastával politiku konsensu se Západem - a to i na Balkáně, Primakov, nikoliv náhodou po roce 2000 politický spojenec Vladimíra Putina, přistupoval ke vzájemným kontaktům více asertivně.⁹²

Určitou roli v protiamerických ruských postojích v rámci kosovské války hrálo i ruské veřejné mínění.⁹³ Připomínají ho i autoři, které lze chápat jako opozičně zaměřené.⁹⁴

⁸⁹ SALMIN, Alexej. Neporažený vítěz. In. BATURIN, Jurij Michajlovič. *Jelcinova epocha 1988-2000: od Gorbačeva k Putinovi: obrazy z moderních dějin Ruska*. Praha: Knižní klub, 2003, 475 s. ISBN 80-242-1084-3. s. 9 - 26.

⁹⁰ PRIMAKOV, Jevgenij Maksimovič. *Svět bez Ruska?: k čemu vede politická krátkozrakost*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010, 36.

⁹¹ ZUBOV, Andrej Borisovič. *Dějiny Ruska 20. století*. Praha: Argo, 2014-, s. 681.

⁹² TICHÝ, Lukáš. Postoj Ruské federace k vojenským intervencím Západu v letech 1999-2011, *Vojenské rozhledy*, 2013, roč. 22 (54), č. 4, s. 22-41, ISSN 1210-3292. Dostupný také z: <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/postoj-ruske-federace-k-vojenskym-intervencim-zapadu-v-letech-1999-2011>

⁹³ ZUBOV, Andrej Borisovič. *Dějiny Ruska 20. století*. Praha: Argo, 2014, s. 685.

⁹⁴ Co si myslí Rusové: Naši bratři na Balkáně. *Britské listy* [online]. 1999, 1999(29. 4.), 1 [cit. 2017-01-12]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: <http://www.britskelisty.cz/9904/19990429e.html#04>

Tyto tři faktory ovšem stály na sklonku devadesátých let proti sobě, což vedlo k paradoxům, jako byla velká ruská dodávka zbraní jugoslávské armádě v roce 1997 a ruský souhlas s rezolucí Rady bezpečnosti č. 1160 o uvalení zbrojního embarga na strany zapojené v konfliktu. Zde je třeba podotknout, že podporou této rezoluce Moskva objektivně vycházela vstříc Bělehradu. Součástí dokumentu totiž byla i výzva k představitelům kosovských Albánců, aby odsoudili terorismus a zastavili jeho projevy a uznání teritoriální nedotknutelnosti jugoslávských hranic jako základní podmínky pro řešení krize.⁹⁵

Moskva před vypuknutím války mezi USA a Jugoslávií podpořila všechny rezoluce OSN k situaci v Kosovu. Vždy však s výhradou, že dotýčný dokument nedává právní základ k případnému vojenskému zásahu proti Bělehradu.⁹⁶ Snažila se tak vyhovět jak svému postavení součásti světového pořádku, tak svému postavení spojence Srbů.

Dalším pokusem o ruský zásah do kosovské krize se stala návštěva presidenta Miloševiče v Moskvě 16. června 1998. Společně s Borisem Jelcinem zde ustavili Kosovskou diplomatickou pozorovací misi (KDOM). Ta zprostředkovala první kontakty s vedením UCK. Možné přínosy této iniciativy převrstvily kontakty Albánců s americkými představiteli, navázané krátce poté.⁹⁷ Je možné, že Miloševičovu povolnost v tomto případě zapříčinil tlak NATO, které již tehdy dávalo najevo úvahy o své ozbrojené intervenci.⁹⁸

Ruská vláda si byla vědoma nebezpečí, které z americké strany hrozí Jugoslávii, respektive Srbům. Její aktivity v době před americkými nálety ukazují

⁹⁵ GIRGLE, Patrik. *Kosovo*. 2. vyd. Praha: Libri, 2009, s. 99.

⁹⁶ SMITH, A. Martin. *Russia and NATO since 1991. From Cold War through Cold Peace to Partnership?* New York and London: Routledge, 2006, s. 77-79.

⁹⁷ GIRGLE, Patrik. *Kosovo*. 2. vyd. Praha: Libri, 2009, s. 101 - 102.

⁹⁸ ŠTĚPÁNEK, Václav. Kosovo od autonomie k protektorátu: Nástin vývoje kosovské otázky od zrušení autonomie po počátek vojenských akcí NATO. In: DOROVSKÝ, Ivan. *Litteraria Humanitas: Slavistika a balkanistika*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 71 - 89. ISBN 8021025654. Dostupné také z: http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/132570/LitterariaHumanitas_010-2001-1_9.pdf?sequence=1, s. 85.

na snahu vystoupit před světovou a ještě spíše vlastní veřejností jako ochránce tradičního spojence, ale zároveň vyloučit otevřenou roztržku s Američany.⁹⁹

Když na podzim roku 1998 dalo NATO najevo připravenost k vojenskému zásahu, byla to pro Rusko urážka. Moskevští činitelé mohli, dokud se o problému jednalo v rámci Rady bezpečnosti, do vývoje zasahovat. Aktivačními rozkazy k leteckým úderům dala Aliance, potažmo USA na srozuměnou, že nadále již na postoji OSN nezáleží a tím Rusko odsunula. Tím „byla uražena ruská národní hrdost“¹⁰⁰ Rusko potřebovalo nějakým způsobem na tuto ignoraci vlastního velmocenského postavení reagovat.

Na schůzce ministrů zahraničních věcí v Londýně (v říjnu) Sergej Ivanov oznámil americkému kolegovi, že Moskva bude v Radě bezpečnosti vetovat jakýkoliv vojenský čin NATO. Žádná ze zainteresovaných zemí však takto deklarovanou sounáležitost Ruska s Jugoslávií nebrala jako reálnou, neboť Američané následně předali Miloševićovi ultimátum spojené s hrozbou náletů a ten je okamžitě přijal.¹⁰¹

2.2.2 Ruské diplomatické aktivity bezprostředně před americkým útokem

V době těsně před eskalací konfliktu zapojením NATO pokračovalo Rusko ve své politice formální podpory Jugoslávie. Rozhodujícímu jednání v Rambouillet tak předcházela několikátýdenní interakce mezi Aliancí a Ruskem¹⁰². Nic to však nezměnilo na pro Srby nepřijatelném znění amerického návrhu dohody.¹⁰³

⁹⁹ NORRIS, John. *Collision course: NATO, Russia, and Kosovo*. London: Praeger Pub., 2005. ISBN 02-759-8753-1. s. 24.

¹⁰⁰ KŘÍŽ, Zdeněk. *Adaptace severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí: aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 120 - 121.

¹⁰¹ PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny států, s. 544.

¹⁰² Průběh těchto jednání, jichž byl přímým účastníkem podrobně analyzuje ve své práci John Norris, viz: NORRIS, John. *Collision course: NATO, Russia, and Kosovo*. London: Praeger Pub., 2005. ISBN 02-759-8753-1.

¹⁰³ PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny

Vedle snahy zvrátit diplomatickou cestou válečné plány Aliance prováděla Moskva nátlak na presidenta Miloševiče a snažila se ho přimět k ústupkům. Pokud by se jí podařilo přimět jugoslávského představitele k ústupkům, které by americký útok odvrátily, zachránila by tak svého spojence a zachovala by si tvář nejen před vlastní veřejností, ale také svými spojenci na Balkáně a jinde, i před mezinárodním společenstvím.¹⁰⁴

2.2.3 Ruská aktivita během americko-jugoslávské války

Ačkoliv Američané dávali již dlouho dopředu najevo ochotu řešit kosovskou krizi silou, Rusové to neočekávali. Alespoň ne za situace, kdy nebude udělen mandát OSN a věc nebude konzultována s nimi. Svědčí o tom reakce předsedy vlády J. Primakova, který byl 24. března na cestě na státní návštěvu USA. O útoku se dozvěděl v letadle. Reagoval velmi ostře - nařídil obrátit letadlo a vrátit se do Moskvy.¹⁰⁵ Návrat spojený s obratem letadla nad oceánem byl natolik nezvyklý a pravděpodobně i technicky složitý, že si v žurnalistice vysloužil speciální označení „primakovova smyčka.“¹⁰⁶ I následná vyjádření jeho i dalších předních politiků Ruské federace („*skutečný šok pro Rusko; cílem agrese ze strany NATO je smazat Jugoslávii a její občany z povrchu země*“)¹⁰⁷ svědčí o tom, že intervence za podmínek v jakých byla provedena, zastihla moskevské elity nepřipravené a uvedla je do nejistoty.

Jeví se pravděpodobné, že útok na Jugoslávii pochopil Kreml i ruská

států, s. 544 - 545.

¹⁰⁴ TICHÝ, Lukáš, Postoj Ruské federace k vojenským intervencím Západu v letech 1999-2011, *Vojenské rozhledy*, 2013, roč. 22 (54), č. 4, s. 22–41, ISSN 1210-3292. Dostupný také z: <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/postoj-ruske-federace-k-vojenskym-intervencim-zapadu-v-letech-1999-2011>

¹⁰⁵ AVERRE, D. From Pristina to Tskhinvali: the legacy of Operation Allied Force in Russia's relations with West. *International Affairs*, 2009, roč. 85, č. 3, s. 578 - 579.

¹⁰⁶ Zemřel ruský expremiér Primakov. Muž, který se pokusil zastavit Putina. *IDnes.cz* [online]. 2015, 2015(26. 6.), 1 [cit. 2017-01-12]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zemrel-byvaly-rusky-premier-jevgenij-primakov-flh-zahranicni.aspx?c=A150626_122055_zahranicni_bse

¹⁰⁷ AVERRE, D. From Pristina to Tskhinvali: the legacy of Operation Allied Force in Russia's relations with West. *International Affairs*, 2009, roč. 85, č. 3, s. 578 - 579.

veřejnost jako demonstraci síly vůči sobě.¹⁰⁸ Pravoslavné a historické resentimenty ovšem nemohly v žádném případě vést k vojenské podpoře Bělehradu. Mezi politickými představiteli Ruska, nikoliv však na vládní úrovni, se populistické volání po vojenské pomoci ozvalo.¹⁰⁹ Dokonce i prohlášení čelných představitelů Ruska byla formulována tak aby za určitých okolností připouštěla velice různorodý výklad toho, jak chce Rusko pomoci napadené spřátelené zemi. V čem naopak nenechávala posluchače na pochybách, bylo to, že útok na Jugoslávii považuje za útok na mocenské postavení Ruska. Příkladem může být vyjádření ministra zahraničí Ivanova, který řekl: „*obranou práva Jugoslávie na suverenitu dnes bráníme budoucnost světa a Evropy proti pozdější formě neokolonialismu NATO*“¹¹⁰

Moskva přesto vyslala na Jadran válečné loďstvo, formálně odsoudila americkou intervenci a zmrazila své styky s Aliancí. Konkrétní pomocí napadené zemi bylo sdílení zpravodajských informací (poskytování informací zajištěné komunikačně zpravodajskou lodí ruské flotily na Jadranu do Bělehradu, trojstranná jednání ruských, jugoslávských a německých tajných služeb). Vedle toho nabídl Jelcin Viktora Černomyrdina jako zprostředkovatele.¹¹¹ Rusové fungovali také jako diplomatický kanál mezi válčícími stranami, které ovšem přerušily standardní diplomatické styky. V květnu, během náletů tak bylo například do Bělehradu sděleno, že Američané kvůli trvajícím jugoslávskému odporu zvažují přikročit k pozemní invazi.¹¹² Milošević na tuto výhrůžku nereagoval, jistě i proto, že si byl vědom faktu nenarušení svých silových struktur nálety.

¹⁰⁸ Co si myslí Rusové: Naši bratři na Balkáně. *Britské listy* [online]. 1999, **1999**(29. 4.), 1 [cit. 2017-01-12]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: <http://www.britskelisty.cz/9904/19990429e.html#04>

¹⁰⁹ AVERRE, D. *From Pristina to Tskhinvali: the Legacy of Operation Allied Force in Russia's relations with West*. International Affairs, 2009, roč. 85, č. 3, s. 580.

¹¹⁰ IVANOV, Igor. *Igor Ivanov speaking before the State Duma*. BBC SWB, 29 March 1999.

¹¹¹ PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny států, s. 547.

¹¹² KRÍŽ, Zdeněk. *Severoatlantická aliance a řešení ozbrojených konfliktů: komparace angažmá v Kosovu a Libyi*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2012, s. 72.

Velmi brzy po zahájení amerických útoků, již 26. března vyvolalo Rusko hlasování Rady bezpečnosti o legalitě intervence. Poměrem 12:3 orgán odmítl americké akce odsoudit. Ačkoliv to ještě neznamená jejich schválení, ruská diplomatická akce na pomoc Jugoslávii drtivě selhala. Zůstává otázkou, zda Rusko od svého kroku očekávalo nějaký jiný výsledek. Vzhledem k počtu amerických spojenců v Radě se lze oprávněně domnívat, že šlo ze strany Moskvy o vědomě pouze formální akt.

OSN akci Nato legitimizovalo nakonec dodatečně, rezolucí č. 1244 z 10. 6. 1999. Tuto legitimizaci nelze považovat za neúspěch ruské diplomacie. Z hlediska OSN byla zcela nezbytná, protože samotný akt útoku na Jugoslávii hrozil zpochybněním role mezinárodních institucí ve světové politice. Spojené národy zpětným schválením intervence formálně potvrdily své postavení garanta světového uspořádání.

Moskva během války propagandisticky podporovala Jugoslávii. Právě v ruské práci s médii lze dle některých údajů najít počátek teze o tom, že nálety zapříčinily extrémní nárůst uprchlické vlny z Kosova a tedy teprve ony stojí za vznikem humanitární katastrofy, které měly oficiálně zabránit.¹¹³ Zůstává však skutečností, že právě alianční útok jako příčinu, nebo alespoň usnadnění eskalace humanitární krize uvádí i odborná literatura.¹¹⁴

Shrnutí důvodů, které vedly k tomu, že se Rusko postavilo diplomaticky plně na stranu napadené Jugoslávie, podává Lukáš Tichý v článku ve Vojenských rozhledech: „*Důvodů, proč Rusko kritizovalo vojenský zásah spojeneckých sil NATO proti SRJ v rámci OAF 1999, bylo několik. Prvním důvodem bylo úzké partnerství se Srbskem, které Rusko považovalo za svého historického spojence a postavilo se v počáteční fázi kampaně proti SRJ na stranu S. Miloševiče. Druhým důvodem negativní reakce RF na OAF 1999 bylo vědomé porušení článku 53*

¹¹³ KŘÍŽ, Zdeněk. *Adaptace severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí: aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 133 - 136.

¹¹⁴ GIRGLE, Patrik. *Kosovo*. 2. vyd. Praha: Libri, 2009, s. 108.

Charty OSN ze strany NATO, které k zásahu nemělo mandát RB OSN, čímž byla intervence nelegální. Třetím důvodem byly pochybnosti RF o legitimitě vojenské intervence, protože USA od počátku zaujaly jednostranné stanovisko a některá klíčová tvrzení kosovských Albánců se zdála být záměrně přehnaná. A konečně čtvrtým důvodem ruské kritiky OAF 1999 bylo porušení ženevské úmluvy o ochraně civilního obyvatelstva v době války z roku 1949 a Závěrečného Helsinského aktu z roku 1975 spojeneckými silami NATO v podobě bombardování civilních cílů a zabíjení civilního obyvatelstva. Zároveň operace Spojenecká síla 1999 přinesla pro Rusko několik zásadních a závažných poznatků. Za prvé, OAF 1999 přesvědčila RF o rostoucím vlivu NATO a jeho připravenosti použít vojenskou sílu za hranicemi svého obranného okruhu bez schválení Rady bezpečnosti OSN. Za druhé, bombardování SRJ jednotkami NATO potvrdilo nejhorší obavy Ruska a to, že jeho názor v rámci Stálé společné rady NATO-Rusko i mimo ní má jen minimální váhu. Za třetí, OAF 1999 ukázala na snížení významu a vlivu Ruska, které bylo silně postižené finanční krizí ze srpna 1998, ve světové politice, a potřebu budovat zahraniční politiku nezávislou na Západě.¹¹⁵

2.3 Ruské diplomatické aktivity v souvislosti s ukončením války

Ihned po té, co OSN rozhodlo o poválečném osudu Kosova, došlo k překvapivé a dosud ne zcela jasné ruské vojenské akci. Do regionu se z Bosny přemístil menší kontingent ruských vojáků, který obsadil letiště v Prištině. Neměli prakticky žádnou logistickou podporu a celá aktivita vyzněla do ztracena. Důvod tohoto kroku je nejasný. Zdeněk Kříž předpokládá, že mohlo jít o snahu zajistit letiště pro rychlý přísun ruských posil, které by realizovaly rozdělení regionu na srbskou a albánskou část. Protože se - dle této teorie - nepodařilo Moskvě diplomaticky zajistit souhlas angažovaných zemí a států, přes které by přesun vedl, bylo od ní upuštěno. Rusko později, do roku 2003 působilo v rámci sil

¹¹⁵ TICHÝ, Lukáš, Postoj Ruské federace k vojenským intervencím Západu v letech 1999-2011, *Vojenské rozhledy*, 2013, roč. 22 (54), č. 4, s. 22-41, ISSN 1210-3292. Dostupný také z: <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/postoj-ruske-federace-k-vojenskym-intervencim-zapadu-v-letech-1999-2011>

KFOR. Ačkoliv ke svému působení přistupovalo s důrazem na prestiž země (spory kolem velitelských kompetencí¹¹⁶, nemělo výraznější vliv na další vývoj situace v regionu. Ruské síly se stáhly v roce 2003 s tím, že úkol mise byl v podstatě splněn.¹¹⁷

V dlouhodobějším výhledu se Rusko snažilo podpořit pošramocenou pomoc obhájce balkánských pravoslavných oddalováním toho, co po americkém vítězství v Kosovu muselo nutně přijít - totiž i formálnímu osamostatnění Kosova. Slovy J. Primakova, v době války předsedy vlády Ruské federace: „*Rusko navrhovalo podpořit návrh Bělehradu a projednat perspektivu statusu Kosova na seriózním jednání stran, i kdyby to trvalo delší dobu. Nezapomínejme, že o kyperském, nebo irském problému se jedná desítky let. ...*“¹¹⁸ Je jisté, že zakonzervování nevyjasněného postavení Kosova by Moskvě umožnilo zachovat si tvář, neboť pro spřátelenou Jugoslávii by tato provincie nebyla de iure ztracena. Snaha Bělehradu obnovit reálnou svrchovanost by žádala hledání spřízněných mocností, které by její požadavky podporovaly. Rusko by tak nadále mohlo do dění v regionu vstupovat.

Nabízí se jistá analogie s nevyjasněným statusem Podněsteří v rámci Moldávie, jež spadá do ruské sféry vlivu a představuje podobně zakonzervovaný problém umožňující přetrvávající vliv Moskvy.¹¹⁹ V uvedené souvislosti představuje rok 2008, kdy Kosovo vyhlásilo i formální nezávislost významnou porážku ruských mocenských aspirací na Balkáně. Poslední, neúspěšnou, představovala ruská myšlenka na připojení severních částí Kosova, kde se udržely

¹¹⁶ KRÍŽ, Zdeněk. *Adaptace severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí: aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, s. 97.

¹¹⁷ NIKITIN, Alexander. Speciál: Partneři v mírových operacích. *NATO Review* [online]. 2004, 2004(4 zima), 1 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: http://www.nato.int/docu/review/2004/issue4/czech/special_pr.html

¹¹⁸ PRIMAKOV, Jevgenij Maksimovič. *Svět bez Ruska?: k čemu vede politická krátkozrakost*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010, s. 141.

¹¹⁹ ZUBOV, Andrej Borisovič. *Dějiny Ruska 20. století*. Praha: Argo, 2014, s. 712 - 715.

zbytky srbského osídlení k Srbsku.¹²⁰

Přes zjevný neúspěch v hájení svého mocenského postavení za války v Kosovu si Moskva určitý vliv v Srbsku uchovává a to především díky intenzivnímu, byť víceméně jen formálnímu odporu k americkým aktivitám kolem Kosova. Určitou úlohu hraje i ruská anexe Krymu, kde Moskva na mezinárodní scéně operuje s analogií s Kosovem.¹²¹

Kosovská válka byla jen jedním z faktorů ochlazování rusko - amerických vztahů ke konci devadesátých let. Souborné dějiny moderního Ruska celému konfliktu příznačně věnují pouze jedno souvětí. „*Finanční a vládní krize naopak v roce 1998 přivedla stát na pokraj bankrotu a oslabila jeho mezinárodní vliv. K tomu se připojila nová komplikace ve vztazích Ruska se západními zeměmi ve spojitosti s kosovskou krizí a agresí NATO proti Jugoslávii, jakož i schválení nové strategické koncepce aliance, předpokládající rozšíření zóny odpovědnosti NATO za hranice území členských států tohoto bloku.*“ Zároveň však připomínají, že ještě po několika letech, v době po 11. září 2001, operovali ruští nacionalisté s argumentem, že teroristické útoky na USA představují důsledek selektivní americké podpory některým teroristickým skupinám, např. právě kosovským Albáncům.¹²² Jeví se tedy zřejmým, že kosovská válka a její výsledek se do vědomí ruské společnosti zapsala.

¹²⁰ PRIMAKOV, Jevgenij Maksimovič. *Svět bez Ruska?: k čemu vede politická krátkozrakost*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010, s. 144

¹²¹ ŠVAMBERK, Alex. Opět stojíme na nesprávné straně, varuje expertka před příklonem Srbska k Moskvě. *Novinky.cz* [online]. 2016, 2016(6. 11.), 1 [cit. 2017-01-12]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/419670-opet-stojime-na-nespravne-strane-varuje-expertka-pred-priklonem-srbska-k-moskve.html>

¹²² ZUBOV, Andrej Borisovič. *Dějiny Ruska 20. století*. Praha: Argo, 2014, s. 682 - 685.

3 Komparace

3.1 Situace USA a Ruska v druhé půli devadesátých let

Situace obou mocností byla v dané době nejvíce ovlivněna výsledkem studené války, z níž vyšly Spojené státy vítězně a Rusko jako poražené. Přesto lze u obou zemí najít podobné rysy vývoje. Především obě byly postaveny před rozhodování jak dál. Alfou a omegou dosavadní vojenské a zahraničně politické aktivity Washingtonu a Moskvy bylo vzájemné soupeření a příprava na potencionální válku. To, alespoň pro dohlednou dobu, zmizelo. Oba státy hledaly novou podobu své politiky, svého postavení ve světě. V obou zemích se nakonec jako nejvlivnější ukázaly vždy dvě protichůdné koncepce. V Rusku i USA byly ovlivněny místními podmínkami, přesto vykazovaly některé podobnosti, bez ohledu na to, že vznikly v odlišných státech.

Část amerických politických elit se přikláněla k myšlence multilateralismu. Přáli si vidět postbipolární svět jako svého druhu „koncert“ mocností, které ve spolupráci mezi sebou a s internacionálními institucemi v čele s OSN šíří blahobyt a demokracii. Amerika měla v tomto systému fungovat jako významný článek, nikoliv však hegemon.

V ruských podmínkách vycházelo z podobných představ prozápadní politické myšlení, reprezentované B. Jelcinem nebo A. Kozyrevem. V dané epoše muselo vstřícné chování Kremlu převažovat. Oslabené Rusko nutně potřebovalo ekonomickou pomoc Západu a konfrontace tudíž nepřicházela v úvahu. Jasnou volbu představovala i podpora OSN jako platformy mezinárodního života, neboť veto v radě bezpečnosti představovalo momentálně jednu z mála pák, které Rusku k ovlivňování světového dění po pádu SSSR zůstaly. Proto ani oponenti prozápadního způsobu politiky (Primakov, Ivanov) nesáhli k otevřené, vyhocené roztržce. Přesto však usilovali o obnovu mocenského postavení země alespoň v rámci někdejšího území Svazu, ne-li v celé zájmové sféře SSSR.

Za americkou obdobu této politické filozofie lze pokládat unilateralismus. Ten vidí ideální svět řízený jedinou supervelmocí z pozice síly, byť ne nutně vojenské. Mezinárodní organizace v ní nemají místo, nepodporují-li americké zájmy. V obou bývalých supervelmocích se v dané době oba proudy prolínaly.

Mluvit o „bývalých“ supervelmocích je na místě. Amerika neprožila úpadek jako Rusko, avšak i ona musela akceptovat, že během studené války vyrostly mocnosti, jejichž ekonomický a vojenský potenciál z nich dělá minimálně pro blízkou budoucnost vážné konkurenty. Jde o Čínu, Indii, Brazílii a některé další. Tyto relativně nové síly sledovaly na mezinárodním poli vlastní zájmy, které mohly, ale nemusely být koherentní se zájmy obou někdejších supervelmocí.

3.2 Postoj USA a Ruska ke kosovskému problému před eskalací konfliktu

Ani jedna z obou velmocí před rokem 1998 nevěnovala vývoji v Kosovu větší pozornost. Pozornost příslušných činitelů v obou zemích poutaly konflikty doprovázející rozpad Jugoslávie na jednotlivé republiky. Spory v Kosovu byly pokládány za lokální problém Srbska, respektive „zbytkové“ Jugoslávie. V bojích v Chorvatsku či Bosně a Hercegovině USA i Rusko zastávaly podobné postoje, k nimž nakonec dospěly i ve vztahu ke Kosovu. Rusko bylo prosrbské, což vycházelo z jeho historických tradic, společné pravoslavné víry i odporu k separatismu obecně a muslimskému zvláště - Moskva se v té době potýkala s odbojem Čečenců. Naopak Amerika se stavěla protisrbsky, což nakonec projevila i vzdušnými útoky na pozice bosenských Srbů. Přesto obě velmoci na jugoslávském území v podstatě spolupracovaly.

Když vznikla UCK a spor v Kosovu přerostl v občanskou válku, pokládaly Spojené státy i Rusko shodně radikální Albánce za teroristy. Ze strany Moskvy nedošlo v tomto ohledu ke změně, byť se o navázání kontaktů s představiteli UCK v omezeném měřítku pokusila. Politika americká prošla kolem poloviny roku 1998 změnou, v níž se UCK stala v amerických očích z teroristické skupiny válečným spojencem (vztahy byly navázány, je-li známo, v červnu roku 1998

schůzkou R. Holbrooka a představitelů Albánců v Juniku). Proč k tomu došlo, není zcela jasné, ale lze vysledovat několik faktorů.

1. Změna ve vedení kosovsko-albánské armády: Prvotní vůdci z klanu Jashari patřili k řadě tradičních balkánských odbojníků proti centrálním vládám všeho druhu. Neměli přehled nutný k úspěšnému vyjednávání se západními státníky, využití propagandy přes moderní média apod. To všechno zvládl Hasim Thaqi, který na jaře roku 1998 převzal vedení ozbrojeného boje (a zcela marginalizoval mírové úsilí albánských intelektuálů kolem Ibrahima Rugovy).

2. Nárůst krveprolití v regionu, které bylo západními médii prezentováno značně jednostranně, jako prakticky výlučně vina Srbů.

3. Americká nedůvěra k srbské reprezentaci, daná předchozími událostmi.

4. Neschopnost Bělehradu ukončit boje v Kosovu bez velkých migračních vln, které ohrožovaly stabilitu jugoslávských sousedů a hrozily vyvolat i problémy na územích amerických spojenců z Aliance.

5. Důvody neznámé. Příslušné archivy nejsou samozřejmě plně badatelsky přístupné, a proto mohly mít některé činy velmocí i další důvody, veřejnosti zcela neznámé. Existuje tak řada konspiračních teorií, které však bez patřičné pramenné báze nemá smysl zmiňovat.

3.3 Politické aktivity obou zemí v průběhu války.

Kvantita politických akcí USA a Ruské federace v průběhu kosovské války je různá a možnosti srovnávání jsou tím pochopitelně ovlivněny. Moskva se na rozdíl od Washingtonu do konfliktu přímo nezapojila.

V posledních měsících před vypuknutím války obě země prováděly nátlak na srbské vedení. Kdyby Milošević ustoupil, Spojené státy i Rusko by si zachovaly velmocenské image a autoritu bez války, která byla pro USA nákladná a pro Rusko nežádoucí z prestižních důvodů. Zda byla americká snaha vyhnout se válečnému konfliktu upřímná, nebo jen propagandisticky cílená na Západní

veřejnost zůstává otázkou pro budoucí historické bádání. Zdá se, že nejpozději od sklonku roku 1998 NATO s napadením Jugoslávie již najisto počítalo, neboť jeho diplomatická interakce se Srbskem (nikoliv však s Albánci) je vedena z pozice silnějšího.

Jak Spojené státy, tak Rusko byly do konfliktu tlačeny do určité míry proti své vůli. Propaganda cílená na veřejnost členských států NATO, v níž se Albánci řízení Thaqim velmi dobře orientovali, stejně jako otevřené hrozby bělehradskému režimu nedovolily vládě USA couvnout, pokud nebude dosaženo vítězství. A to ani za cenu války, kterou bylo dlouho dopředu vyhrožováno. Ustoupivší Aliance by ztratila vážnost, kterou se snažila po světě naopak upevňovat. Rozhodně nemohli ustoupit příznivci unilateralismu, kteří se v té době těšili nemalému vlivu na americkou politiku.

Rusové na tom byli obdobně. Přes změnu na relevantních politických místech (Kozyrev - Primakov) potřebovali v té době ještě hospodářskou spolupráci s USA a roztržka nebyla v ruském zájmu. I proto ruští diplomaté do poslední chvíle vykonávali nátlak na Miloševiče, aby nějakým způsobem Američanům vyhověl a válce se vyhnul. Ještě v průběhu bojů se rusové snažili o zprostředkování, které by zabránilo jasné jugoslávské porážce. Historické a pravoslavné svazky, k nimž se postsovětské Rusko vracelo, stejně jako veřejné mínění národa vychovávaného po desetiletí k negativnímu pohledu na USA nedovolily Kremlu Srby ignorovat, nebo se dokonce v konfliktu postavit proti nim.

Americká i ruská vláda si během války utvrzovaly své postavení v postbipolárním světě, zejména ve vztahu k Radě bezpečnosti OSN. Američané vedli kosovskou válku bez souhlasu Rady, který se ani nepokoušeli získat. Šlo o realistický postoj, neboť minimálně Rusko a Čína by takový souhlas nepřipustily. Pro svou další politiku si ověřily, že je takový postup z hlediska mezinárodního společenství průchodný, akceptovatelný. Naopak Rusko, pro které bylo v úpadkových devadesátých letech veto v Radě jedním z mála pozůstatků velmocenského postavení, demonstrativně postupovalo ve shodě s OSN. Celou

dobu konfliktu poukazovalo na nepřijatelnost obcházení role spojených národů atd. Lze říci, že Spojené národy v době konfliktu též upevňovaly svou roli v novém světovém uspořádání, neboť když se americká akce stala skutečností a dosáhla cíle, OSN ji alespoň dodatečně schválila (resolucí č. 1244). Tím zabránila tomu, aby byla zcela ignorována.

V průběhu konfliktu Amerika i Rusko intenzivně pracovaly s médii a šířily patričně zabarvenou propagandu. Naopak rozdíl byl v míře pomoci, kterou poskytly svým „spojencům“ v konfliktu. Uvozovky u slova „spojenci“ jsou na místě. Ačkoliv se Američané postavili otevřeně na stranu UCK a Rusové na stranu Jugoslávie, ani v jednom případě neexistovaly spojenecké smlouvy. Američané poté co se rozhodli vstoupit do války jako jedna z bojujících stran, otevřeně letecky podporovali akce albánských bojovníků. Rusové, kteří se nechtěli nechat do války přímo zatáhnout, museli postupovat opatrněji. Došlo ke spolupráci na zpravodajské úrovni (stejnou pomoc dle některých náznaků poskytla Jugoslávii Čína) a dvěma vojenskými demonstracím, které ovšem vyzněly do ztracena. Šlo o vplutí několika ruských válečných lodí do Jaderského moře a vstup ruských vojáků na prištinské letiště ihned po skončení bojů. Ani jedna z akcí nepřinesla žádný reálný efekt, i když nelze vyloučit, že šlo o součást širšího, veřejnosti dosud neznámého plánu, který z nějakého důvodu selhal.

3.4 Dopady války

Válku v Kosovu lze hodnotit z pohledu velmocí následovně: Pro USA šlo o nejednoznačné vítězství.¹²³ Nikdo asi nepředpokládal, že by Jugoslávie Spojené státy porazila. Přesto odpor trval déle, než se plánovali Aliance domnívali. Válka vzbudila nechuť u části veřejnosti členských zemí. Odhalila nedostatky v koordinaci a plánování bojových akcí v rámci NATO, a to i před potencionálními nepřáteli z řad mocností. Zejména o Rusku se lze domnívat, že si zajistilo zpravodajské informace nejen od svých vlastních zainteresovaných

¹²³ NORRIS, John. *Collision course: NATO, Russia, and Kosovo*. London: Praeger Pub., 2005. ISBN 02-759-8753-1. s. 301.

institucí, ale i od Srbů. Dále pak se projevila neefektivita čistě letecké války ve složitém terénu, jugoslávská armáda vyšla z konfliktu bez výraznějších ztrát, plně bojeschopná. i během aliančních útoků byla sto postupovat proti UCK.

Z pohledu Ruska šlo o významnou ránu zbytkům velmocenského image státu.¹²⁴ Spojené státy napadli a porazili slovanskou, pravoslavnou a v historické sféře ruského vlivu ležící zemi, aniž s tím mohl Kreml něco podstatného učinit. Washington nároky Moskvy na tento prostor ignoroval do té míry, že ji ani neinformoval o zahájení útoku. Relativně krátce po skončení kosovské války odstoupil prezident Jelcin a prvním mužem státu se stal Vladimír Putin, s nímž je spojena epocha postupného obnovování ruské moci. Díky dlouhodobé snaze Jugoslávie a nástupnického Srbska uchovat si vliv na dění v de facto (a od roku 2008 i de iure) odtrženém Kosovu si Rusko určitou míru vlivu na bělehradskou vládu uchovala. Srbsko nemůže doufat v pozitivní obrat vývoje bez pomoci některé z velmocí a Rusko se v tomto ohledu přímo nabízí.

Na základě zjištění, uvedených v tomto textu lze konstatovat, že válka o Kosovo představovala mezník ve vývoji postbipolárního světa spíše ve vztazích mezi USA a NATO na jedné a OSN na druhé straně, stejně jako ve vývoji Aliance jako takové. Ve vztahu Rusko - USA, respektive v dějinách postsovětského Ruska nelze válku považovat za hlavní mezník, byť bez významu rozhodně nebyla.

Válka v Kosovu představovala jen jedno z mezinárodních ponížení Ruské federace, ke kterým v té době došlo. Zejména rozšíření Aliance o středoevropské státy podřízené před rokem 1990 SSSR a později i o někdejší svazové republiky mělo v tomto ohledu větší dopady. Také politický pád Borise Jelcina spojuje literatura spíše s vnitropolitickými neúspěchy než s debaklem diplomatického vměšování do kosovského konfliktu. Kosovská válka byla ve vztahu NATO - Rusko nikoliv mezníkem, ale spíše významným prvkem v rozsáhlé množině

¹²⁴ BROVKIN, Vladimir. Discourse on NATO in Russia during the Kosovo War. *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*. Washington, DC.: The George Washington University, 1999, 7(4), 544 - 560. Dostupné také z: https://www2.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/demokratizatsiya%20archive/07-04_brovkin.pdf, s. 547

důvodů, které vedly k ukončení ruskoamerického sbližování, typického pro první polovinu devadesátých let.¹²⁵

ZÁVĚR

V úvodu tohoto textu byla formulována výzkumná otázka: „zda, a jakým konkrétním způsobem, se válka v Kosovu podílela na přeměně rusko - amerických vztahů ze spolupráce v éře Borise Jelcina, v soupeření spojené s vládou Vladimíra Putina, které lze pozorovat na současných konfliktech v Sýrii či na Ukrajině.“ Shromážděná fakta na ni umožňují odpovědět tak, jak je uvedeno v závěrečné kapitole „Dopady války“. Tedy především šlo o jednu z diplomatických porážek Ruska, snažícího si uchovat zbytky velmocenského postavení. Nešlo však o porážku rozhodující, stejný, ne-li větší vliv mělo rozšíření NATO o postkomunistické a pak i postsovětské republiky. Ani na vnitropolitický vývoj ruské federace neměla kosovská válka formativní vliv. Časová shoda mezi diplomatickou porážkou a výměnou na postu hlavy státu je náhodná. Neúspěch v Kosovu pouze potvrdil potřebu nové, výraznější osobnosti v úřadu prezidenta, kterou naznačily již mnohé předcházející události éry presidenta Jelcina, např. vojenská prohra v Čečensku.

Posun v chápání významu kosovské krize a války pro rusko - americké vztahy, lze pokládat za hlavní posun, ke kterému při zpracovávání tématu došlo. Zpočátku se jevilo, a při zběžném pohledu se jeví dosud, že válka mezi USA a Jugoslávií představovala stěžejní bod obratu vztahů - již kvůli řadě symbolických souvislostí - ale podrobnější analýza dostupné literatury doložila, že tomu tak nebylo.

Naopak stěžejní se ukázala kosovská válka pro vztahy USA - OSN, respektive USA - mezinárodní společenství. Poprvé se zde prakticky realizovala

¹²⁵ COLIN, Guillaume. Russian Foreign Policy Discourse during the Kosovo Crisis: Internal Struggles and the Political Imaginaire. *Questions de recherche / Research in question*. 2004, 2004(12), 1 - 39. ISSN 1634-0671. Dostupné také z: <http://www.sciencespo.fr/ceri/sites/sciencespo.fr/ceri/files/qdr12.pdf>

nová, postbipolární, koncepce americké zahraniční politiky. Faktory jako zdůvodnění intervence humanitárními důvody, absence výraznější kooperace se spojenými národy, diplomatické zaštitění americké politiky Aliancí a zároveň relativně nízký reálný podíl jejích členů na vojenské akci, intervence proti státu, který území příslušníků Aliance přímo neohrožuje, to vše se stalo skutečností v Kosovu. Rusko je ovšem součástí mezinárodního společenství a jednou z nejvýznamnějších, což se odrazilo v míře jeho zapojení do celé krize. Stejně proběhla aktivita jako Rusko, tedy zprostředkovatelskou, diplomatickou a zpravodajskou podporu, prováděly i jiné státy. V poslední době se objevily například doklady o zpravodajské spolupráci Jugoslávie a Číny. K roli kosovské krize v americké zahraniční politice existuje řada literatury. Naopak zapojení dalších států, pokud je mi známo, ještě předmětem soustavnějšího výzkumu nebylo. Pokud se tak v budoucnu stane, výsledky poskytnou významný komparační materiál pro poznání skutečné míry intenzity, s jakou se do konfliktu zapojilo Rusko. Jako nosný se jeví zejména výzkum zapojení Číny jako druhého (vedle Ruska) ze soupeřů USA na mezinárodním fóru, Francie a Německa jako členů NATO sledujících však vlastní mocenské zájmy, často nekompatibilní se zájmy USA a aktivity států v nejbližším sousedství Jugoslávie, které konflikt přímo ohrožoval (Řecko, Itálie, Makedonie).

PRAMENY A LITERATURA

A National Security Strategy of Engagement and Enlargement. 1. Washington D. C.: The White House, 1996, 44 s. Dostupné také z: <http://nssarchive.us/national-security-strategy-1996/>

Americká hypoteční a světová finanční krize: (jaké jsou jejich dopady na Českou republiku) : 1. seminář, [Praha,] 22. května 2008; Je uznání nezávislosti Kosova řešením problémů na Balkáně anebo jen otvírá další kola násilí na Balkáně i jinde ve světě? : 2. seminář, [Praha,] 18. června 2008. Dráčov: Fontes Rerum, 2008, 124, 10 s. Sborník textů. ISBN 978-80-86958-12-5.

ANDĚL, Petr. *Rozšířením NATO ke globálnímu vládnutí: americký pohled na vstup České republiky, Polska a Maďarska do aliance.* Praha: Karolinum, 2012, 230 s. ISBN 978-80-246-2004-6.

AVERRE, D. *From Pristina to Tskhinvali: the legacy of Operation Allied Force in Russia's relations with West.* International Affairs, 2009, roč. 85, č. 3, s. 578 - 579.

BROVKIN, Vladimir. Discourse on NATO in Russia during the Kosovo War. *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization.* Washington, DC.: The George Washington University, 1999, 7(4), 544 - 560. Dostupné také z: https://www2.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/demokratizatsiya%20archive/07-04_brovkin.pdf

BUREŠ, Oldřich. *Operace na udržení míru OSN.* 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007. 199 s. ISBN 978-80-244-1810-

COLIN, Guillaume. Russian Foreign Policy Discourse during the Kosovo Crisis: Internal Struggles and the Political Imaginaire. *Questions de recherche / Research in question.* 2004, 2004(12), 1 - 39. ISSN 1634-0671. Dostupné také z: <http://www.sciencespo.fr/ceri/sites/sciencespo.fr.ceri/files/qdr12.pdf>

Co si myslí Rusové: Naši bratři na Balkáně. *Britské listy* [online]. 1999, 1999(29. 4.), 1 [cit. 2017-01-12]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: <http://www.britskelisty.cz/9904/19990429e.html#04>

CRAWFORD, Timothy W. „*Pivotal Deterrence and the Kosovo War: Why the Holbrooke Agreement Failed*“. In *Political Science Quarterly*, Volume 116, no. 4 (Winter 2001-2002), s. 499-523.

FŇUKAL, Miloš, Michal ŠRUBAŘ a Václav TOUŠEK. *Dopady migrací ze zemí bývalé Jugoslávie do ostatních evropských zemí: zkrácená verze studie.* Olomouc: Katedra geografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, 2007. Dostupné také z:

http://www.mzv.cz/file/364210/zprava_def_strucne__2007.pdf

GIRGLE, Patrik. *Kosovo*. 2. vyd. Praha: Libri, 2009, 162 s. Stručná historie států. ISBN 978-80-7277-433-3.

GLENNY, Misha. *Balkán: 1804-1999 : nacionalismus, válka a velmoci*. Praha: BB art, 2003, 547 s. ISBN 80-7257-976-2.

GLICK, Caroline B. Kosovo's stark warning. *Jerusalem Post*. Jerusalem, 2008, 2008(22. 2.), 24. Dostupné také z: <http://pqasb.pqarchiver.com/jpost/doc/319645735.html?FMT=ABS&FMTS=ABS:FT&type=current&date=Feb%202022,%202008&author=CAROLINE%20B.%20GLICK&pub=Jerusalem%20Post&edition=&startpage=24&desc=Kosovo%27s%20stark%20warning>

GRANVILLE, Johanna. After Kosovo : The Impact of NATO Expansion on Russian Political Parties. *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*. Washington, DC.: The George Washington University, 2000, 8(1), 24 - 45. Dostupné také z: https://www2.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/demokratizatsiya%20archive/08-1_Granville.PDF

GUSKOVA, Elena, Jurervna. *Istorija jugoslavskogo krizisa : (1990-2000)*. Moskva: Algoritm, 2001, 717 s. ISBN 9785941910038.

China gives U.S. address reminder. CNN.com [online]. 2003, 2003(25. 3.), 1 [cit.2017-01-12] Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2003/WORLD/asiapcf/east/03/24/china.embassy.reut>

IL'JIČEVA, Ljudmila Jefimovna, Vladimir Savel'jevič KOMAROVSKIJ a Vladimír PROROK. *Rusko ve 21. století: politika, ekonomika, kultura*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 515 s. ISBN 978-80-7380-436-7.

IOFFEOVÁ, Julia. Putinova generace. *National Geographic*. 2016, 2016(12), 78 - 103. ISSN 1213-9394.

KAMYŠANOV, Viktor. Zdroje zahraniční politiky Ruska. In. IL'JIČEVA, Ljudmila Jefimovna, Vladimir Savel'jevič KOMAROVSKIJ a Vladimír PROROK. *Rusko ve 21. století: politika, ekonomika, kultura*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, 515 s. ISBN 978-80-7380-436-7. s. 183 - 196.

ŠTĚPÁNEK, Václav. Kosovo od autonomie k protektorátu: Nástin vývoje kosovské otázky od zrušení autonomie po počátek vojenských akcí NATO. In: DOROVSKÝ, Ivan. *Litteraria Humanitas: Slavistika a balkanistika*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 71 - 89. ISBN 8021025654. Dostupné také z: http://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/132570/LitterariaHumanitas_010-2001-1_9.pdf?sequence=1

Kosovo. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. Praha: MZV ČR, 2016 [cit. 2016-11-09]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/kosovo/index.html

Kosovo. Vztahy země s EU. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. Praha: MZV ČR, 2016 [cit. 2016-12-09]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/kosovo/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

KŘÍŽ, Zdeněk. *Adaptace severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí: aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, 217 s. Monografie. ISBN 80-210-4218-4.

KŘÍŽ, Zdeněk. *Severoatlantická aliance a řešení ozbrojených konfliktů: komparace angažmá v Kosovu a Libyi*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2012, 134 s. Monografie. ISBN 978-80-210-6145-3.

LAVROV, Sergey, "Throwing Russia off balance is ultimate aim," *Russian International Affairs Council*, 11 September 2014. Dostupný z WWW:http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=4343

LONGWORTH, Philip. *Dějiny impéria: sláva a pád ruských říší*. Přeložil Lubomír KOTAČKA. Praha: Beta-Dobrovský, 2008, 379 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-7306-334-4.

NATION, R. Craig. *War in the Balkans 1991-2002*. Honolulu: University Press of the Pacific, 2004. 408 s. ISBN: 1410217736.

NIKITIN, Alexander. Speciál: Partneři v mírových operacích. *NATO Review* [online]. 2004, **2004**(4 zima), 1 [cit. 2017-01-13]. Dostupné z: http://www.nato.int/docu/review/2004/issue4/czech/special_pr.html

NORRIS, John. *Collision course: NATO, Russia, and Kosovo*. London: Praeger Pub., 2005. ISBN 02-759-8753-1.

NOVÁKOVÁ, Lucie. Role Williama Walkera na Kosovu a Metohiji. *Kosovoonline* [online]. 2010, **2010**(16. 6.), 1 [cit. 2017-01-11]. Dostupné z: http://kosovoonline.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=440%3Arole-william-walkera-na-kosovu-a-metohiji&catid=76%3Arozbi-jugoslavie&Itemid=162&lang=cs

PELIKÁN, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, 670 s. Dějiny států. ISBN 80-7106-671-0.

Pentagon připravuje pozemní invazi do Jugoslávie z Maďarska. *Britské listy* [online]. 1999, **1999**(27. 4.), 1 [cit. 2017-01-12]. ISSN 1213-1792. Dostupné

z: [://www.britskelisty.cz/9904/19990427d.html#03](http://www.britskelisty.cz/9904/19990427d.html#03)

PRIMAKOV, Jevgenij Maksimovič. *Svět bez Ruska?: k čemu vede politická krátkozrakost*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2010, 183 s. ISBN 978-80-7360-951-1.

SALMIN, Alexej. Neporažený vítěz. In. BATURIN, Jurij Michajlovič. *Jelcinova epocha 1988-2000: od Gorbačeva k Putinovi: obrazy z moderních dějin Ruska*. Praha: Knižní klub, 2003, 475 s. ISBN 80-242-1084-3. s. 9 - 26.

SAVIĆ, D. NATO gađao srpske obaveštajce u kineskoj ambasadi. *Novosti.rs* [online]. 2011, **2011**(14. 2.), 1 [cit. 2017-01-12]. Dostupné z: <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.69.html:319251-NATO-gadjao-srpske-obavestajce-u-kineskoj-ambasadi>

SERVICE, Robert. *Rusko: experiment s jedním národem: od roku 1991 do současnosti*. Praha: Beta-Dobrovský & Ševčík, 2006, 358 s., [16] s. obr. příl. ISBN 80-7291-148-1.

SIMMS, Brendan. *Zápas o evropskou nadvládu: od pádu Cařihradu po současnost*. Přeložil Zdeněk HRON. Praha: Prostor, 2015, 742 s. Obzor. ISBN 978-80-7260-323-7.

Srpski obaveštajci u kineskoj ambasadi? *RTS* [online]. 2011, **2011**(14. 2.), 1 [cit. 2017-01-12]. Dostupné z: <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/842652/Srpski+obave%C5%A1tajci+u+kineskoj+ambasadi%3F.html>

STRAŠÍKOVÁ, Lucie. Češi měli problém plně podpořit letecké útoky na Jugoslávii. *ČT 24* [online]. 2009, **2009**(24. 3.), 1 [cit. 2016-12-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1415885-cesi-meli-problem-plne-podporit-letecke-utoky-na-jugoslavii>

ŠTĚPÁNEK, Václav. Kosovo od autonomie k protektorátu: Nástin vývoje kosovské otázky od zrušení autonomie po počátek vojenských akcí NATO. In: DOROVSKÝ, Ivan. *Litteraria Humanitas: Slavistika a balkanistika*. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 71 – 89s. ISBN 8021025654.

SILAYEV, Artem. *Istoki Russkoy Geraldiki*. Moskva: 2003, 244 s. ISBN 5-8183-0456-6

SUROVELL, Jeffrey: *The Grand Deception: Post-Soviet Russia and the Wars in the Former Yugoslavia*. *Journal of Slavic Military Studies* 25, 2012. 301 s.

ŠVAMBERK, Alex. Opět stojíme na nesprávné straně, varuje expertka před příklonem Srbska k Moskvě. *Novinky.cz* [online]. 2016, **2016**(6. 11.), 1 [cit. 2017-01-12]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/419670-opet-stojime-na-nespravne-strane-varuje-expertka-pred-priklonem-srbska-k->

moskve.html

ŠVANKMAJER, Milan. *Dějiny Ruska*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996, 558 s. Dějiny států. ISBN 80-7106-216-2.

TICHÝ, Lukáš, Postoj Ruské federace k vojenským intervencím Západu v letech 1999-2011, *Vojenské rozhledy*, 2013, roč. 22 (54), č. 4, s. 22–41, ISSN 1210-3292. Dostupný také z: <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/postoj-ruske-federace-k-vojenskym-intervencim-zapadu-v-letech-1999-2011>

Zastupitelský úřad ČR v Prištině. *Souhrnná teritoriální informace: Kosovo* [online]. Businessinfo.cz, 2011-02-19, [cit. 2011-08-21]. Dostupný z WWW: <http://services.czechtrade.cz/pdf/sti/kosovo-2011-02-19.pdf>

Zemřel ruský expremiér Primakov. Muž, který se pokusil zastavit Putina. *IDnes.cz* [online]. 2015, **2015**(26. 6.), 1 [cit. 2017-01-12]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/zemrel-byvaly-rusky-premier-jevgenij-primakov-flh-/zahranicni.aspx?c=A150626_122055_zahranicni_bse

ZUBOV, Andrej Borisovič. *Dějiny Ruska 20. století*. Praha: Argo, 2014-, sv. ISBN 978-80-257-0921-4.